

De Drie Goddelijke Deugden

Tijdschrift van Heemkunde- en Erfgoedvereniging Nicolaus Poppelius vzw

Jaargang 27, nr. 106 – december 2022

Inhoud

- 1: Voorwoord
- 2: Gevonden in Weelde, een pot met gouden en zilveren munten uit de 16de eeuw
- 15: Schijnvliegveld “De Kiek” te Riel
- 18: Pestkerkhof te Alphen
- 20: Verslag fietstocht augustus 2022
- 22: Wie waren de Vlaamse missionarissen en hoe worden ze herinnerd in deze postkoloniale tijden?
- 28: Wie kent de mensen op deze foto?
- 30: Natuurbegraafplaats te Ravels
- 31: Alfons De Clercq, kunstschilder geboren aan de Statie
- 36: Lief en Leed

Lidmaatschap

Voor 20 euro bent u lid van onze Heemkunde- en Erfgoedvereniging.

Erelid kunt u zijn voor een jaarbijdrage vanaf 30 euro.

(Onze vereniging kent enkel het systeem van gezinslidmaatschap.)

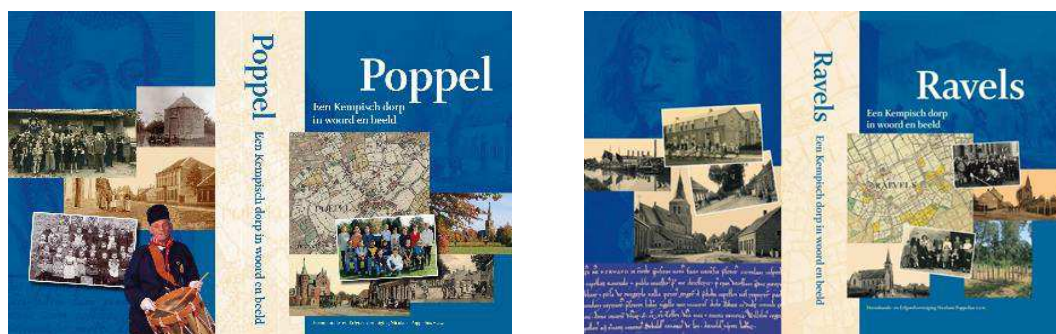
U ontvangt 4 x per jaar een nummer van tijdschrift “De Drie Goddelijke Deugden”.

Tevens kan er aan de meeste activiteiten van onze vereniging gratis worden deelgenomen.

Opzegging van het lidmaatschap kan jaarlijks kenbaar gemaakt worden voor 1 december.

Voorradige publicaties

De grote kijk- en leesboeken elk met ruim 1000 foto's en 500 pag. inhoud.

Poppel (bijna uitverkocht!!!) en de nieuwe uitgave **Ravels**

€40,- voor leden en **€45,- voor niet-leden** (verzending in Ravels is gratis, anders €10,- kosten)

Afbeelding voorblad: “Hoeve in de sneeuw”, Coloma Francesca Hubertina Swaan, °Weelde 21/06/1916 - † UZA Edegem 12/12/2007 (bron: <https://nl.colomaswaan.com>)

Afbeelding achterblad: Heidellandschap bij Poppel, grens met Esbeek (©Luc Andries)

Voorwoord

2022 is voorbij! Voor velen onder ons was het een annus horribilis. Wij mogen echter niet klagen als we vaststellen wat er in sommige werelddelen aan onrecht en mensonwaardige zaken gebeuren, die beschamend zijn voor het menselijk ras!

We zijn terug naar af. Voor de meesten onder ons zijn de oliecrisis van begin de jaren 1970 en de daarmee gepaard gaande inflatie tot halverwege de jaren 1980 geen onbekenden. Het zijn gelukkig geen vrienden geworden.

Sinds enkele jaren zijn we in een nieuwe acute internationale crisissituatie terecht gekomen. Denken we daarbij aan de coronapandemie (december 2019: eerste patiënt in China) en sedert dit jaar het acute conflict tussen Rusland en Oekraïne. Daarbovenop hebben we reeds verscheidene jaren aanslepende conflicten wereldwijd. We hadden begin dit jaar de hoop gekoesterd dat het gevreesde coronavirus zou ophoepelen en we terug konden overgaan naar een normale werking met de jaarlijkse uitstappen, het ledenfeest en andere activiteiten, maar dat was buiten Poetin en zijn vrienden gerekend.

Erfgoedmatig zagen we halverwege de jaren 1970 een bruine periode opkomen in kleding, architectuur, binnenhuisinrichting, enzoverder. Alles werd donker en zwaar. Gelukkig kwam er halverwege de jaren 1980 een kentering van deze bruine periode in tegenstelling tot de jaren 1930 waar een wereldoorlog begon. Beetje bij beetje stopten de gevolgen van de oliecrisis en kwamen er terug andere kleuren in het landschap. Voor de dames werden de lange rokken opgeborgen en kwamen de kortere versies terug modieus over. Want dat hebben we ondertussen geleerd: hoe groter de economische crisis, hoe langer en ruimer de kledij werd. In 2008 hebben we een reeds lang voorspelde bankencrisis meegemaakt die we na een kleine tiental jaren achter de kiezen hadden. En toen kwam vanuit China het beruchte virus.

U ziet dat het leven een rollercoaster is en in de Bijbel stond reeds “.....zeven vette jaren gevolgd door zeven magere jaren.....” of was het andersom?

De laatste jaren zien we, i.p.v. de bruine periode van omstreeks 1980, een wit-zwarte kleurloze tendens de overhand nemen. Zou dat een gevolg zijn van het feit dat iedereen tegenwoordig een uitgesproken mening heeft die liefst volledig het tegenovergestelde is of zou de kleurloosheid betekenen dat we nergens bij betrokken willen zijn, tenzij ons eigen gelijk en als “ik het maar goed heb”. Indien we uit deze multiple impasses willen geraken zouden we een positief constructivisme aan de dag mogen leggen en geëngageerd zijn. Samen kunnen we veel doelen bereiken.

Zoals jullie reeds weten zijn we momenteel op veel fronten aan het strijden om onze vereniging en zijn werking te bevorderen. We hebben verschillende werven: werken aan het schoolhuis en het museum, het nieuwe boek dat einde 2023 zal verschijnen, parochiearchieven inventariseren, we zijn gevraagd voor de gemeentearchieven, de digitalisatieprojecten lopen dagdagelijks verder, elk kwartaal een tijdschrift (het septembernummer is ten gevolge van de drukte later verschenen, waarvoor onze excuses), activiteiten organiseren, schenkingen archiveren en bewaren.

We wensen u en onze vereniging dat we deze winter goed mogen doorkomen en 2023 COVID in de geschiedenisboeken verdwijnt. Dan kunnen wij na drie jaar terug aan een normaal jaarprogramma denken en presenteren.

Aan u allen wensen wij veel voorspoed en een goede gezondheid toe in 2023.

Luc Andries, voorzitter

GEVONDEN in WEELDE

Een pot met gouden en zilveren munten uit de 16de eeuw

Luk Beeckmans: Weelde (gem. Ravels, arr. Turnhout, prov. Antwerpen)

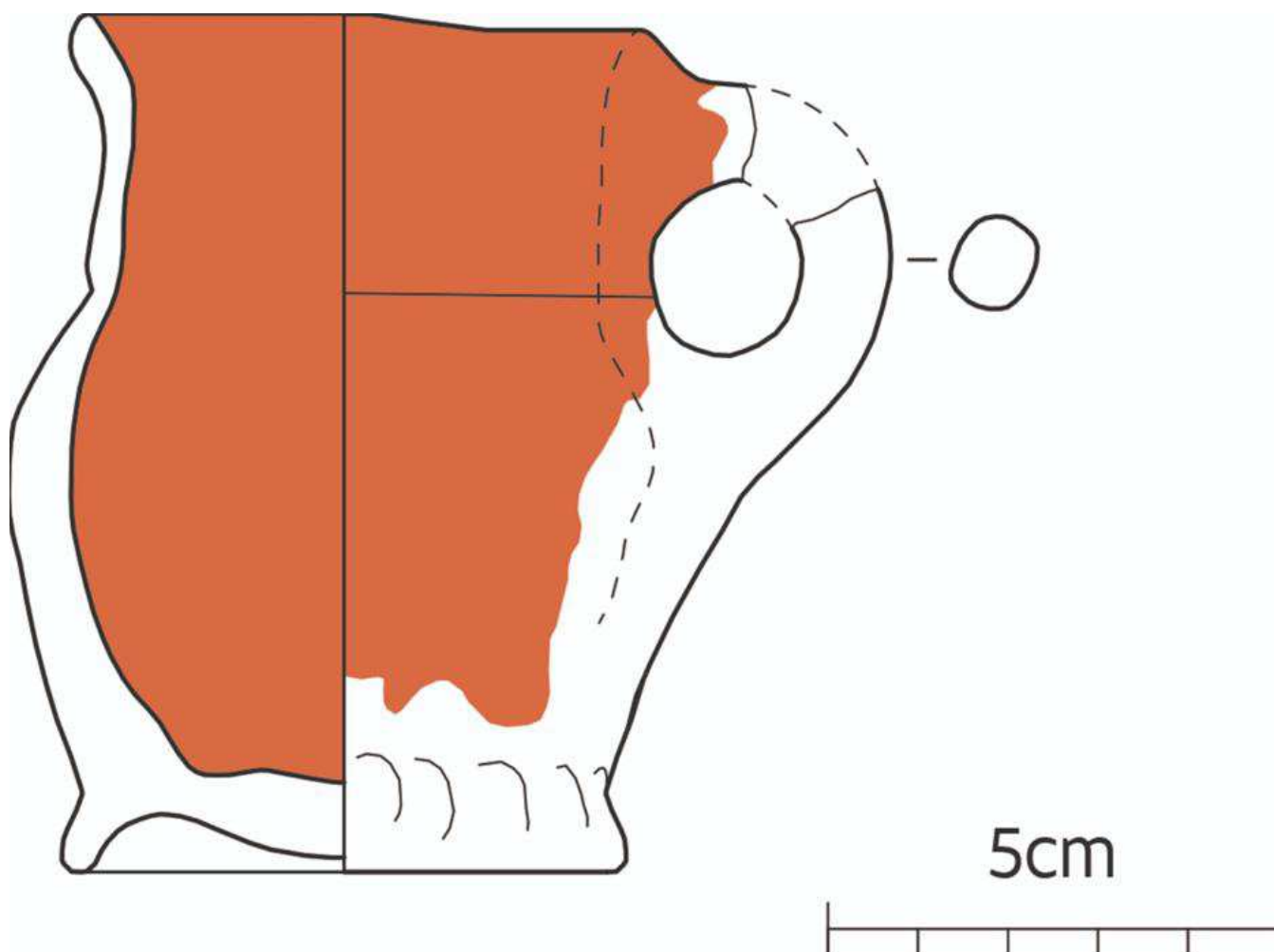
Een depot met gouden en zilveren munten uit de 16de eeuw

Vondstomstandigheden

Op 12 juli 2021 vindt Jan Lambregts bij het aanleggen van een gracht voor een aardgasleiding een klein kruikje uit de 16e eeuw met 2 gouden en 59 zilveren munten. De vindplaats situeert zich bij een oude fundering op het eigendom van de vinder: Weeldestraat 140 in Weelde . Cyriel Verbeek meldt de vondst aan het Agentschap Onroerend Erfgoed .

Het kruikje

De munten waren verzameld in een klein kruikje (8,3cm) uit rood aardewerk met een weinig naar buitenstaande rand, een licht uitgeknepen bodem op standring en een worstoor. De oppervlakte is grotendeels bedekt door loodglazuur.

Kruikje uit rood aardewerk (tekening: Sylvia Mazereel, Agentschap Onroerend Erfgoed).

De munten

Het depot van Weelde is samengesteld uit munten van Filips de Schone (1482-1506), Karel V (1506-1555) en Filips II (1555-1598). Een verdwaalde halve rijksdaalder van Maximiliaan II (1564-1576), geslagen in Aken, vult de reeks verder aan³.

Filips de Schone (1482-1506)	Brab.	Holl.	Vlaan.	-				
	Ant.	Dor.	Brug.	Onbep.				
Zilveren Vlies	2	0	1	0				
Dubbele stuiver	2	1	0	0				
Karel V (1506-1555)	Brab.	Holl.	Vlaan.	-				
	Ant.	Dor.	Brug.	Onbep.				
Zilveren reaal	1	0	0	2				
Dubbele stuiver	1	0	0	0				
Vierstuiver	1	0	0	1				
Filips II (1555-1598)	Brabant			Geld.	Holl.	Over.	Utr.	Vla.
	Ant.	Brus.	Maas.	Nijm.	Dor.	Hass.	Utr.	Brug.
½ gouden reaal	0	0	0	1	1	0	0	0
Daalder	4	0	0	0	0	0	0	0
½ daalder	1	0	0	1	2	1	0	0
1/5 daalder	11	0	0	7	6	1	2	6
Bourg. daalder	0	0	1	0	1	0	0	0
½ Bourg. daalder	1	0	0	0	0	0	0	0
½ statendaalder	0	1	0	0	0	0	0	0
Maximiliaan II (1564-1576)				Aken				
1/2 rijksdaalder				1				

Interpretatie van het depot

Naast 2 gouden halve realen bevat het depot 59 zilverstukken: zilveren vliezen, dubbele stuivers, zilveren realen, vierstuivers, daalders, 1/2 en 1/5 daalders, Bourgondische daalders, een halve Bourgondische daalder, een ½ statendaalder en een halve rijksdaalder.

We kunnen het geheel interpreteren als het depot van een eerder bescheiden spaarder, die munten selecteerde uit de geldomloop op basis van waarden tot 1/5 daalder. Hierbij waren kwaliteit en gewicht blijkbaar niet van groot belang.

Datering

De oudste munt dateert uit 1497, terwijl de sluitmunt is geslagen in 1577. Het geheel overspant dus een periode van 80 jaar, wat een aanneembare marge is. De sluitmunt laat toe om de definitieve verberging in 1577 of kort daarna te situeren.

Historische achtergrond

Van 1572 tot de Val van Antwerpen in 1585 is er in Weelde en omgeving een langdurig heen-en-weer-geloop van plunderzieke soldaten. Eerst door de soldaten van Willem de Zwijger, dan door de Fransen onder bevel van graaf de Bossu en tenslotte door de Spanjaarden. De inwoners moeten noodgedwongen voorzien in het onderhoud van de troepen. Bij de inval van de Geuzen in 1575 wordt de streek fel ontvolkt.

In 1590 worden ongeveer de helft van de huizen in de vrijheid Weelde in brand gestoken en geplunderd door de 'milites Bergensis' met aan het hoofd Adriaan van Bergen. Vermoedelijk liggen bepaalde van deze feiten aan de basis van de definitieve verstopping van het muntdepot⁴.

Deze muntvondst maakt deel uit van een bredere schatvondsthorizon, die zich situeert in het laatste kwart van de 16^e eeuw. De woelige fase van de godsdienstoorlogen heeft ervoor gezorgd dat de eigenaar zijn (spaar)geld aan de bodem toevertrouwde en later niet meer bij machte is geweest om dit te recupereren.

Omzetting in stuiver en koopkracht van het depot

Filips de Schone (1482-1506)	Wisselkoers In stuiver	Aantal	Totaal in stuiver
Zilveren Vlies	3	3	9
Dubbele stuiver	2	3	6
Karel V (1506-1555)			
Zilveren reaal	3	3	9
Dubbele stuiver	2	1	2
Vier stuiver	4	2	8
Filips II (1555-1598)			
½ gouden reaal	35	2	70
Daalder	35	4	140
½ daalder	17,5	5	87,5
1/5 daalder	7	33	231
Bourg. daalder	32	2	64
½ Bourg. daalder	16	1	16
½ statendaalder	16	1	16
Maximiliaan II			
1/2 rijksdaalder	17,5	1	17,5
ALGEMEEN TOTAAL		61	576

Het depot vertegenwoordigt een totaalwaarde van 576 stuiver (of 28 pond en 16 stuiver: 28-16-0).

Koopkracht meten in een onstabiele periode zoals 1575-1590 is omzeggens een onmogelijke zaak. Snelle en ingrijpende prijsschommelingen zijn op dat moment immers een logisch feit. We dienen deze koersen dan ook met de nodige voorzichtigheid te hanteren⁵.

Tijdens de periode 1576-1580 bedraagt de graanbehoefte (rogge) voor een gemiddeld gezin van 5 personen 1642 liter per jaar, dit aan de prijs van 65,1 stuiver per hectoliter. Een kleine berekening (16,42 hl x 65,1 st/hl) leert ons dat er 1068,94 stuiver nodig is om in de jaarlijkse graanbehoefte te voorzien.

Het depot van Weelde dekt dus – onder normale omstandigheden – de graanbehoefte van een typegezin voor ongeveer 5 à 6 maand. Een weversgezin beschikt tijdens dezelfde periode in Vlaanderen over een jaarlijks gezinsbudget van 3207 stuiver, op voorwaarde dat 2138 el per jaar wordt afgeleverd aan een stukloon van 1,50 st/el.⁶

Vergelijkende vondsten

Muntdepots uit de tweede helft van de 16e eeuw zijn in ons land relatief frequent. Afhangende van de soort depot (spaarschat of omloopschat) duikt wel eens een goudschat op, maar meestal zijn het gemengde depots waarin zowel goud- als zilverstukken voorkomen. Ook combinaties met munten uit niet-edel metaal komen voor. Uit deze periode vermeldt A. Van Keymeulen acht depots in het arrondissement Turnhout⁷:

Arendonk (inv. 10): 1905: Op het eigendom van M. Deroisant-Stercken: 120 zilverstukken en biljoen (afgekeurd geld, munt van gering gehalte, slecht zilvergeld of nog geschikt om te versmelten), met grotendeels munten uit de (Zuidelijke) Nederlanden.

Sluitemunt: tussen 1585 en einde 16e eeuw.

Herentals (inv. 77): 1955: Bij het graven van een kelder op de plaats van een oud gebouw op de hoek van de Zandstraat met de Collegestraat: 225 goudstukken en 22 zilverstukken, verstopt in een 'vase en terre vernissé greige', een zeer belangrijke goudschat met munten uit de Zuidelijke Nederlanden, maar ook met een reeks munten uit buitenlandse munthoven.

Sluitemunt 1580.

Meerle (inv. 116): vóór 1932: Op het gehucht Oosteneind, in de ruïne van een oude boerderij, in een recipiënt uit aardewerk (met losse stukken in de onmiddellijke omgeving): 4 goudstukken en 25 meestal grote zilverstukken uit de 16e eeuw.

Sluitemunt: 1580.

Mol II (inv. 121): vóór 1949: 5 goudstukken van Karel V en Filips II zijn gepubliceerd, die vermoedelijk afkomstig zijn van een (grotere?) vondst.

Recentst gekende munt: tussen 1562-1576.

Ravels (inv. 154): 1924: In de omgeving van een oude boerderij, in een steengoedkruik: 4 goudstukken en ongeveer 140 zilverstukken.

Sluitemunt: 1594.

Turnhout I (inv. 176): 1891: Op de Grote Markt, op een diepte van 30cm, in een pot uit aardewerk: 76 goudstukken, met een keur van munten uit Europese munthoven.

Sluitemunt: 1583-1584.

Turnhout II (inv. 177): 1921 (?): In de fundering van een huis in afbraak: in twee steengoedkruiken met een tinnen deksel gevuld met 28 goudstukken en 60 zilverstukken. Hiervan zijn 20 goudstukken en 3 zilverstukken gepubliceerd, grotendeels geslagen in de Zuidelijke Nederlanden.

Recentst gekende munt: 1580.

Turnhout III (inv. 178): 1946: Bij de afbraak van een bakkerij langs de Graatakker: 10 daalders, waarvan er 9 werden gepubliceerd (geen recipiënt).

Recentst gekende munt: 1591.

INVENTARIS

FILIPS DE SCHONE (1482-1506)

Brabant – Antwerpen

1. **Zilveren Vlies**, zilver, Brabant-Antwerpen, 1497, 28mm, 3,15g, 7uur⁸, zeer goed, nagelgaatje.

Vz. Juweel van de Orde van het Gulden Vlies, met bovenaan twee vuurijzers.

Omschrift: leeuw **MICIVM SAPIENCIE TIMOR DOMINI ANNO 1497**

Kz. Gekroond wapen (J) op een kruis.

Omschrift: **PhS DEI GRA ARCHID AVSTE DVX BO B**

Interpunctie: zespuntige ster.

Ref. VH 140 AN.

2. **Zilveren Vlies**, zilver, Brabant-Antwerpen, 1520 (!), 27mm, 2,54g, 6uur, goed.

Id. inv. 1

Ref. VH 140 AN, var. 1 (anomalie: 1502 > 1520).

Filips de Schone, zilveren vlies, nr. 2, Vz. (voorzijde) en Kz. (keerzijde) (foto's: Kris Vandevorst, Agentschap Onroerend Erfgoed)

3. **Dubbele stuiver**, zilver, Brabant-Antwerpen, 1500, 28mm, 2,92g, 12uur, zeer goed, dubbelslag.

Vz. Gekroond wapen (J) in polyglobe.

Omschrift: **PhS DEI GRA ARCHID' AVST[]DVX BVRG BA**

Kz. Gebloemd kruis met muntteken in het centrum (leeuwkje)

Omschrift: kroon **OMNIS SPIRITVS LAVDET DOMINVM ANO 1500**

Interpunctie: zespuntige ster.

Ref. VH 151 AN.

4. **Dubbele stuiver**, zilver, Brabant-Antwerpen, 1500, 28mm, 2,63g, 7uur, zeer goed.

Id. inv. 3.

Holland – Dordrecht

5. **Dubbele stuiver**, zilver, Holland-Dordrecht, 1499, 27mm, 2,78g, 11uur, goed.

Vz. Gekroond wapen (J) in polyglobe.

Omschrift: **PhS DEI GR[]ARCHID AVS DV[]HO**

Kz. Gebloemd kruis met muntteken in het centrum (roosje)

Omschrift: roosje **OMNIS[]AVDET DNM' ANNO 1499**

Interpunctie: kruisje.

Ref. VH 151 DO, var. 2.

Vlaanderen – Brugge

6. **Zilveren Vlies**, zilver, Vlaanderen-Brugge, z.d. (1496-1499), 30mm, 3,07g, 7uur, goed.

Vz. Juweel van de Orde van het Gulden Vlies, met bovenaan twee vuurijzers.

Omschrift: lelie **MICIVM SAPIENCIE TIMOR DOMINI**

Kz. Gekroond wapen (J) op een kruis.

Omschrift: **I'IS (!) ARCHID AVST DVX BVR[]CO[]**

Interpunctie: dubbel drievormig blad.

Ref. VH 140 BG.

KAREL V (1506-1555)

Brabant – Antwerpen

7. **Dubbele stuiver**, zilver, Brabant-Antwerpen, 1512 (?), 29mm, 2,94g, 6uur, goed.

Vz. Gekroond wapen (J) in polyglobe.

Omschrift: **MO ARCHIDVCV AV[]VM BVRG' B'**

Kz. Gebloemd kruis met muntteken in het centrum (leeuwkje)

Omschrift: **OMNIS SPIRITVS LAVDET DOMIN[] (1512 ?)**

Interpunctie: ster.

Ref. VH 202-AN.

Karel V, dubbele stuiver, nr. 7, Vz. En Kz. (foto's: Kris Vandevorst, Agentschap Onroerend Erfgoed)

8. **Vier stuiver**, zilver, Brabant-Antwerpen, 1550, 33mm, 5,99g, 3uur, goed, barstje.

Vz. Gekroonde dubbele adelaar.

Omschrift: **KAROLVS D G RO IMP' Z [] REX 1550**

Kz. Wapen op takkenkruis.

Omschrift: **]DA-MICH VI-RT[]TR HOS T-VOS**

Interpunctie: kruisje.

Ref. VH 226.

Karel V, vier stuiver, nr. 8, Vz. en Kz. (foto's: Kris Vandevorst, Agentschap Onroerend Erfgoed)

9. **Zilveren reaal**, zilver, Brabant-Antwerpen, z.d. (1521-1545), 27mm, 2,79g, 3uur, zeer goed.

Vz. Gekroond keizerlijk wapen.

Omschrift: handje **KAROLVS D G RO[]Z HISPA REX**

Kz. Gekroond wapen (C) op gebloemd kruis.

Omschrift: kroontje **DA MICH[]IRTV-T COTR HO-STE TVOS**

Interpunctie: kruisje.

Ref. VH 227 AN.

Karel V, zilveren reaal, nr. 9, Vz. en Kz. (foto's: Kris Vandevorst, Agentschap Onroerend Erfgoed)

Onbepaald atelier

10. **Vier stuiver**, zilver, onbepaald atelier, 1551, 27mm, 5,19g (onder gewicht), 7uur, afgesleten, barstje, omschrift staat a-centraal op de muntplaat.

Vz. Gekroonde dubbele adelaar.

Omschrift: **]CAROLVS D G ROM IMP[]ISP REX D BVRG 1551**

Kz. Wapen op takkenkruis.

Omschrift: **]DA-MIH[]OSTES[]V-OS**

Interpunctie: kruisje.

Ref. VH 226.

11. **Zilveren reaal**, zilver, onbepaald atelier, z.d. (1521-1546), 27mm, 2,89g, 4uur, goed, dubbelslag.

Vz. Gekroond keizerlijk wapen.

Omschrift: **KAROLVS D G ROMANOR[]HISP REX**

Kz. Gekroond wapen (C) op gebloemd kruis.

Omschrift: **]DAM VIR-TVTE CO[]TVOS**

Interpunctie: kruisje.

Ref. VH 227

12. **Zilveren reaal**, zilver, onbepaald atelier, z.d. (1521-1546), 27mm, 2,87g, 7uur, goed.

Id. inv. 11.

Filips II (1555-1598)

Brabant – Antwerpen

13. **Daalder**, zilver, Brabant-Antwerpen, 1558, 42mm, 33,54g, 5 uur, zeer goed.

Vz. Buste van de koning naar links.

Omschrift: **.PHS.D.G.HISP.ANG.Z.REX.DVX.BRAB. / 1558**

Kz. Gekroond wapen (A) van Spanje, Oostenrijk en Bourgondië op een takkenkruis en tussen twee vuurijzers, onderaan het Gulden Vlies.

Omschrift: **.DOMINVS.MIC-HI.ADIVTOR.** handje.

Ref. VH 253 AN.

14. **Daalder**, zilver, Brabant-Antwerpen, 1574, 43mm, 33,63g, 4 uur, zeer goed.

Vz. Buste van de koning naar links.

Omschrift: **.PHS.D:G.HISP.Z.REX.DVX.BRA. / 15** handje **74**

Kz. Gekroond wapen (A) van Spanje, Oostenrijk en Bourgondië op een takkenkruis en tussen twee vuurijzers, onderaan het Gulden Vlies.

Omschrift: **.DOMINVS.MIHI.ADIVTOR.**

Ref. VH 298 AN.

Filips II, daalder, nr. 14, Vz. en Kz. (foto's: Kris Vandevorst, Agentschap Onroerend Erfgoed)

15. **Daalder**, zilver, Brabant-Antwerpen, 1574, 42mm, 33,40g, 4 uur, zeer goed.

Id. inv. 14.

16. **Daalder**, zilver, Brabant-Antwerpen, 1575, 43mm, 34,21g, 10 uur, goed, dubbelslag.

Id. inv. 14.

17. **Halve daalder**, zilver, Brabant-Antwerpen, 1575, 37mm, 16,99g, 5 uur, zeer goed, barstje.

Vz. Buste van de koning naar links.

Omschrift: **.PHS.D:G.HISPZREX.DVX.BRA. / 15** handje **75**

Kz. Gekroond wapen (A) van Spanje, Oostenrijk en Bourgondië op takkenkruisen tussen twee vuurijzers, onderaan het Gulden Vlies.

Omschrift: **.DOMINVS.MIHI.ADIVTOR.**

Ref. VH 301 AN.

18. **Halve Bourgondische rijksdaalder**, zilver, Brabant-Antwerpen, 1567, 34mm, 14,35g, 8uur, zeer goed.

Vz. Gekroond vuurijzer op een takkenkruis.

Omschrift: handje **PHS.D:G.HISP.Z.REX.DVX.BRA. / 15-67**

Kz. Gekroond wapen (C), omgeven door de ketting van het Gulden Vlies.

Omschrift: **DOMINVS.MI-HI.ADIVTOR.**

Ref. VH 291 AN.

19. **1/5 daalder**, zilver, Brabant-Antwerpen, 1566, 27mm, 6,89g, 1uur, goed.

Vz. Buste van de koning naar rechts.

Omschrift: **PHS.D:G.HISPZDVX.REX.DVX.B. / 6** handje **6**

Kz Gekroond wapen (A) van Spanje, Oostenrijk en Bourgondië op takkenkruisen tussen twee vuurijzers, onderaan het Gulden Vlies.

Omschrift: **DOMINVS – MIHI – ADIVTOR**

Ref. VH 271 AN.

20. **1/5 daalder**, zilver, Brabant-Antwerpen, 1566, 30mm, 6,63g, 11uur, goed.

Id. inv. 19.

21. **1/5 daalder**, zilver, Brabant-Antwerpen, 1567, 29mm, 6,67g, 7uur, goed.

Id. inv. 19.

22. **1/5 daalder**, zilver, Brabant-Antwerpen, 1571, 29mm, 6,76g, 8uur, goed.

Vz. Buste van de koning naar rechts.

Omschrift: **PHS.D:G.HISPZDVX.REX.DVX.BRA. / 15** handje **71**

Kz Gekroond wapen (A) van Spanje, Oostenrijk en Bourgondië op takkenkruisen tussen twee vuurijzers, onderaan het Gulden Vlies.

Omschrift: **DOMINVS – MIHI – ADIVTOR**

Ref. VH 308 AN.

23. **1/5 daalder**, zilver, Brabant-Antwerpen, 1572, 30mm, 6,74g, 3uur, goed.

Id. inv. 22.

24. **1/5 daalder**, zilver, Brabant-Antwerpen, 1572, 29mm, 6,74g, 1uur, goed.

Id. inv. 22.

25. **1/5 daalder**, zilver, Brabant-Antwerpen, 1572, 29mm, 6,73g, 7uur, goed.

Id. inv. 22.

26. **1/5 daalder**, zilver, Brabant-Antwerpen, 1572, 30mm, 6,68g, 3uur, goed.

Id. inv. 22.

27. **1/5 daalder**, zilver, Brabant-Antwerpen, 1572, 31mm, 6,65g, 12uur, goed.

Id. inv. 22.

28. **1/5 daalder**, zilver, Brabant-Antwerpen, 1572, 30mm, 6,60g, 9uur, goed.

Id. inv. 22.

29. **1/5 daalder**, zilver, Brabant-Antwerpen, 1572, 31mm, 6,58g, 10uur, goed.

Id. inv. 22.

Brabant – Brussel

30. **Halve statendaalder**, zilver, Brabant-Brussel, 1577, 36mm, 15,10g, 12uur, prachtig.

Vz. Buste van de koning met wapen (C) naar links. Scepter getopt met lelie.

Omschrift: **.PHS.D:G.HISPZREX.DVX.BRA.**

Kz. Vier gekroonde initialen in kruisvorm.

Omschrift: **15B77.PACE.ET.IUSTITIA. / 16 - S**

Ref. VH 375 BS.

Filips II, halve statendaalder, nr. 30, Vz. en Kz. (foto's: Kris Vandevorst, Agentschap Onroerend Erfgoed)

Brabant – Maastricht

31. **Bourgondische rijksdaalder**, zilver, Brabant-Maastricht, 1568, 40mm, 28,88g, 9uur, zeer goed.

Vz. Gekroond vuurijzer op een takkenkruis.

Omschrift: sterretje **.PHS.D:G.HISP.Z.REX.DVX.BRA. / 15-68**

Kz. Gekroond wapen (C), omgeven door de ketting van het Gulden Vlies.

Omschrift: **DOMINVS.MI-HI.ADIVTOR.**

Ref. VH 290 MA.

Filips II, Bourgondische rijksdaalder, nr. 31, Vz. en Kz. (foto's: Kris Vandevorst, Agentschap Onroerend Erfgoed)

Gelderland – Nijmegen

32. **Halve reaal**, goud, Gelderland-Nijmegen, z.d. (1562-1576), 25mm, 3,48g, 10 uur, onderaan licht uitgebroken, zeer goed.

Vz. Buste van de koning naar rechts.

Legende: geblokt kruisje **DOMINVS.MIHI.ADIVTOR**

Kz. Gekroond wapen (A) van Spanje, Oostenrijk en Bourgondië.

Omschrift: **.PHS.D:G.HISPZREXDVX.GEL**

Ref. VH 263 NIJ, type 2.

33. **Halve daalder**, zilver, Gelderland-Nijmegen, 1564, 37mm, 16,79g, 11uur, goed.

Vz. Buste van de koning naar links.

Omschrift: **.PHS.D:G.HISPZREX.DVX.GEL. / 15** geblokt kruisje **63**

Kz. Gekroond wapen (A) van Spanje, Oostenrijk en Bourgondië op takkenkruisen tussen twee vuurijzers, onderaan het Gulden Vlies.

Omschrift: **.DOMINVS.MIHI.ADIVTOR.**

Ref. VH 267 NIJ.

34. **1/5 daalder**, zilver, Gelderland-Nijmegen, 1564, 29mm, 5,89g, 10uur, goed.

Vz. Buste van de koning naar rechts.

Omschrift: **PHS.D:G.HISPZREX.GEL. / 15** geblokt kruisje **64**

Kz Gekroond wapen (A) van Spanje, Oostenrijk en Bourgondië op takkenkruisen tussen twee vuurijzers, onderaan het Gulden Vlies.

Omschrift: **DOMINVS – MIHI – ADIVTOR**

Ref. VH 271 NIJ.

35. **1/5 daalder**, zilver, Gelderland-Nijmegen, 1566, 30mm, 6,36g, 8uur, goed, dubbelslag.

Id. inv. 34.

36. **1/5 daalder**, zilver, Gelderland-Nijmegen, 1566, 29mm, 6,03g, 7uur, goed.

Id. inv. 34.

37. **1/5 daalder**, zilver, Gelderland-Nijmegen, 1567, 28mm, 5,89g, 3uur, goed.

Id. inv. 34.

38. **1/5 daalder**, zilver, Gelderland-Nijmegen, 1567, 30mm, 6,64g, 4uur, goed.

Id. inv. 34.

39. **1/5 daalder**, zilver, Gelderland-Nijmegen, 1567, 30mm, 6,65g, 10uur, oed.

Id. inv. 34.

40. **1/5 daalder**, zilver, Gelderland-Nijmegen, 15.., 30mm, 6,64g, 10uur, goed.

Id. inv. 34.

Holland – Dordrecht

41. **Halve gouden reaal**, goud, Holland-Dordrecht, z.d. (1562-1567), 26mm, 3,45g, 5 uur, zeer goed.

Vz. Buste van de koning naar links.

Omschrift: **DOMINVS.MIHI.ADIVTOR** roosje

Kz. Gekroond wapen (A) van Spanje, Oostenrijk en Bourgondië.

Legende: **PHS:DG.HISP.REX.CO.HOL.**

Ref. VH 262 DO.

Filips II, halve gouden reaal, nr. 41, Vz. en Kz. (foto's: Kris Vandevorst, Agentschap Onroerend Erfgoed)

42. **Bourgondische rijksdaalder**, zilver, Holland-Dordrecht, 1567, 39mm, 29,02g, 1uur, goed.

Vz. Gekroond vuurijzer op een takkenkruis.

Omschrift: roosje **PHS.D:G.HISP.Z.REX.C.HOL / 15-67**

Kz. Gekroond wapen (C), omgeven door de ketting van het Gulden Vlies.

Omschrift: **DOMINVS.MI[]IVTOR.**

Ref. VH 290 DO.

43. **Halve daalder**, zilver, Holland-Dordrecht, 1575, 33mm, 17,01g, 7 uur, zeer goed.

Vz. Buste van de koning naar links.

Omschrift: **PHS.D:G.HISPZ.REX.COMES.HOL. / 15** roosje **75**

Kz. Gekroond wapen (A) van Spanje, Oostenrijk en Bourgondië op takkenkruisen tussen twee vuurijzers, onderaan het Gulden Vlies.

Omschrift: **.DOMINVS.MI-HI.ADIVTOR.**

Ref. VH 390 DO.

44. **Halve daalder**, zilver, Holland-Dordrecht, 1575, 34mm, 16,86g, 10uur, zeer goed.
Id. inv. 43.

45. **1/5 daalder**, zilver, Holland-Dordrecht, z.j. (1562-1564), 29mm, 6,59g, 7uur, goed.
Vz. Buste van de koning naar links.

Omschrift: **PHILIPPVS.D:G.HIS[]X.C.HOL.** roosje

Kz Gekroond wapen (A) van Spanje, Oostenrijk en Bourgondië op takkenkruisen tussen twee vuurijzers, onderaan het Gulden Vlies.

Omschrift: **DOMINVS – MIHI – ADIVTOR**

Ref. VH 269 DO.

46. **1/5 daalder**, zilver, Holland-Dordrecht, z.j. (1562-1564), 29mm, 6,70g, 5uur, goed.
Vz. Buste van de koning naar links.
Id. nr. 48.

47. **1/5 daalder**, zilver, Holland-Dordrecht, z.j. (1562-1564), 29mm, 6,63g, 6uur, goed.
Id. Inv. 48.

48. **1/5 daalder**, zilver, Holland-Dordrecht, 1564, 30mm, 6,72g, 7uur, zeer goed.
Vz. Buste van de koning naar rechts.

Omschrift: **PHS.D:G.HISP.REX.C.HOL. / 6** roosje **4**

Kz Gekroond wapen (A) van Spanje, Oostenrijk en Bourgondië op takkenkruisen tussen twee vuurijzers, onderaan het Gulden Vlies.

Omschrift: **DOMINVS – MIHI – ADIVTOR**

Ref. VH 271 DO.

49. **1/5 daalder**, zilver, Holland-Dordrecht, 1564, 30mm, 6,66g, 7uur, goed.
Id. inv. 45.

50. **1/5 daalder**, zilver, Holland-Dordrecht, 1571, 30mm, 6,72g, 10uur, goed.
Vz. Buste van de koning naar rechts.

Omschrift: **PHS.[]HIS[].COES.HOL. / 15** roosje **71**

Kz Gekroond wapen (A) van Spanje, Oostenrijk en Bourgondië op takkenkruisen tussen twee vuurijzers, onderaan het Gulden Vlies.

Omschrift: **DOMINVS – MIHI – []VTOR**

Ref. VH 306 DO.

Overrijssel – Hasselt

51. **Halve daalder**, zilver, Overijssel-Hasselt, 1563, 36mm, 16,47g, 4uur, goed.
Vz. Buste van de koning naar links.

Omschrift: **PHS.DEI:G.HISP.REX.D.TRS.ISSV / 15** kruisje **63**

Kz. Gekroond wapen (A) van Spanje, Oostenrijk en Bourgondië op takkenkruisen tussen twee vuurijzers, onderaan het Gulden Vlies.

Omschrift: **.DOMINVS.MICHI.ADIVTOR []**

Ref. VH 267 HS.

52. **1/5 daalder**, zilver, Overijssel-Hasselt, 1563, 29mm, 5,84g, 5uur, goed, dubbelslag.
Vz. Buste van de koning naar links.

Omschrift: **PHS.D:G.HISP.REX.D.TRS.ISSV / 15** kruisje **63**

Kz Gekroond wapen (A) van Spanje, Oostenrijk en Bourgondië op takkenkruisen tussen twee vuurijzers, onderaan het Gulden Vlies.

Omschrift: **DOMINVS.MICHI.ADIVTOR**

Ref. VH 273 HS.

Utrecht – Utrecht

53. **1/5 daalder**, zilver, Utrecht-Utrecht, 1571, 30mm, 6,66g, 5uur, zeer goed, dubbelslag.

Vz. Buste van de koning naar rechts.

Omschrift: **PHS.D:G.HISP.Z.REX.DNS.TRAIEC. / 15** schildje **71**

Kz Gekroond wapen (A) van Spanje, Oostenrijk en Bourgondië op takkenkruisen tussen twee vuurijzers, onderaan het Gulden Vlies.

Omschrift: **DOMINVS – MIHI – ADIVTOR**

Ref. VH 306 UT.

54. **1/5 daalder**, zilver, Utrecht-Utrecht 1572, 31mm, 6,65g, 10uur, zeer goed.

Id. inv. 53.

Vlaanderen – Brugge

55. **1/5 daalder**, zilver, Vlaanderen-Brugge, 1563, 30mm, 6,61g, 7uur, zeer goed.

Vz. Buste van de koning naar rechts.

Omschrift: **.PHS.D:G.HISP.Z.Ielie.REX.COMES: FLAN / 1563**

Kz. Gekroond wapen (A) van Spanje, Oostenrijk en Bourgondië op takkenkruisen tussen twee vuurijzers, onderaan het Gulden Vlies.

Omschrift: **.DOMI.NVS.MIHI.ADIVTOR.**

Ref. VH 271 BG.

56. **1/5 daalder**, zilver, Vlaanderen-Brugge, 1566, 31mm, 6,78g, 5uur, zeer goed.

Id. inv. 55.

57. **1/5 daalder**, zilver, Vlaanderen-Brugge, 1566, 30mm, 6,73g, 6uur, goed.

Id. inv.55.

58. **1/5 daalder**, zilver, Vlaanderen-Brugge, 1566, 30mm, 6,70g, 3uur, goed.

Id. inv. 55.

59. **1/5 daalder**, zilver, Vlaanderen-Brugge, 1571, 30mm, 6,78g, 4uur, goed.

Vz. Buste van de koning naar rechts.

Omschrift: **.PHS.D:G.HISP.Z.Ielie.REX.[]FLAN / 1572**

Kz. Gekroond wapen (A) van Spanje, Oostenrijk en Bourgondië op takkenkruisen tussen twee vuurijzers, onderaan het Gulden Vlies.

Omschrift: **.DOMI.NVS.MIHI.ADIVTOR.**

Ref. VH 306 BG.

60. **1/5 daalder**, zilver, Vlaanderen-Brugge, 1572, 30mm, 6,59g, 11uur, goed.

Id. inv. 59.

MAXIMILIAAN II (1564-1576)

STAD AKEN

61. **Halve rijksdaalder**, zilver, Aken, 1570, 34mm, 14,15g, 1uur, zeer goed tot prachtig⁹.

Vz. Karel de Grote, frontaal zittend, met in de rechterhand een scepter en in de linkerhand een rijksappel. Vooraan een schild met adelaar. Centraal 15-70.

Omschrift: **+ MO' REGIA SEDIS adelaarsschild VRBIS AQVISGRANI**

Kz. Gekroonde dubbele adelaar.

Omschrift: **MAXIMI ROMA' CAESAR SEMP' AVGV'**

Interpunctie: ster.

Ref. KRUMBACH 101.70.

Maximiliaan II, halve rijksdaalder, nr. 61, Vz. en Kz. (foto's: Kris Vandevorst, Agentschap Onroerend Erfgoed)

Verwijzingen (voetnoten) in de tekst

1 Coördinaten: 51°55'55,512, 669" NB en 5°00'55,669" OL.

2 Met dank aan Jan Lambregts, eigenaar/vinder van de muntvondst; aan Cyriel Verbeek en Erwin Meylemans (Agentschap Onroerend Erfgoed) voor de melding en aan Heemkunde- en Erfgoedvereniging Nicolaus Poppelius voor het opnemen van het artikel in hun tijdschrift.

3 De munten zijn gereinigd met een oplossing 2/3 NH₃ + 1/3 H₂O.

4 VERMEEREN M., WOESTENBURG L., PAULUSSEN W. & VERBEEK C., p. 142.

5 BEECKMANS, 1987-98, p. 317.

6 VANDENBROEKE, 1979, p. 128.

7 VAN KEYMEULEN, 1973. De vermelde vondsten dragen het inventarisnummer vermeld bij A. Van Keymeulen.

8 Met het 'uur' wordt de verhouding van de stempelslag op de keerzijde vergeleken met de stempelslag op de voorzijde (12 uur).

9 Daalders en halve daalders van Maximiliaan II komen in ons land eerder zeldzaam voor. A. Van Keymeulen vermeldt van deze keizer een daalder uit het depot van Saint-Germain (Namen), inv. 157 en een halve daalder uit het depot van Kruibeke (O.-Vl.), inv. 95.

Bibliografie

BEECKMANS L., 1997-1998: *Een 16de-eeuws depot van gouden en zilveren munten uit Zingem (prov. Oost-Vlaanderen)*, Archeologie in Vlaanderen VI, Zellik, pp. 309-335.

KRUMBACH K. G., 1995: *Aachen's Münzen des Mittelalters*, Aachen.

VANDENBROEKE C., 1979: *Sociale en conjuncturele facetten van de linnennijverheid in Vlaanderen*, Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent, XXXIII, pp. 117-174.

VANHOUDT H., 2015: *De munten van de Bourgondische, Spaanse en Oostenrijkse Nederlanden en van de Franse en Hollandse periode 1434-1830*, Heverlee.

VAN KEYMEULEN A., 1973: *Les trésors monétaires modernes trouvés en Belgique 1434-1970*, Brussel.

VERMEEREN M., WOESTENBURG L., PAULUSSEN W. & VERBEEK C., 1982: Geschiedenis van Weelde tegen de achtergrond van de algemene geschiedenis, in: *Weelde van toen en nu*, Heemkundekring Nicolaus Poppelius vzw, Ravels.

Schijnvliegveld de Kiek te Riel

Cis Vissers

Wat is een schijnvliegveld?

Bij hun inval in het westen veroverde het Duitse leger ook de (militaire) vliegvelden.

Zij gebruikten deze als uitvalsbasis voor bombardementen.

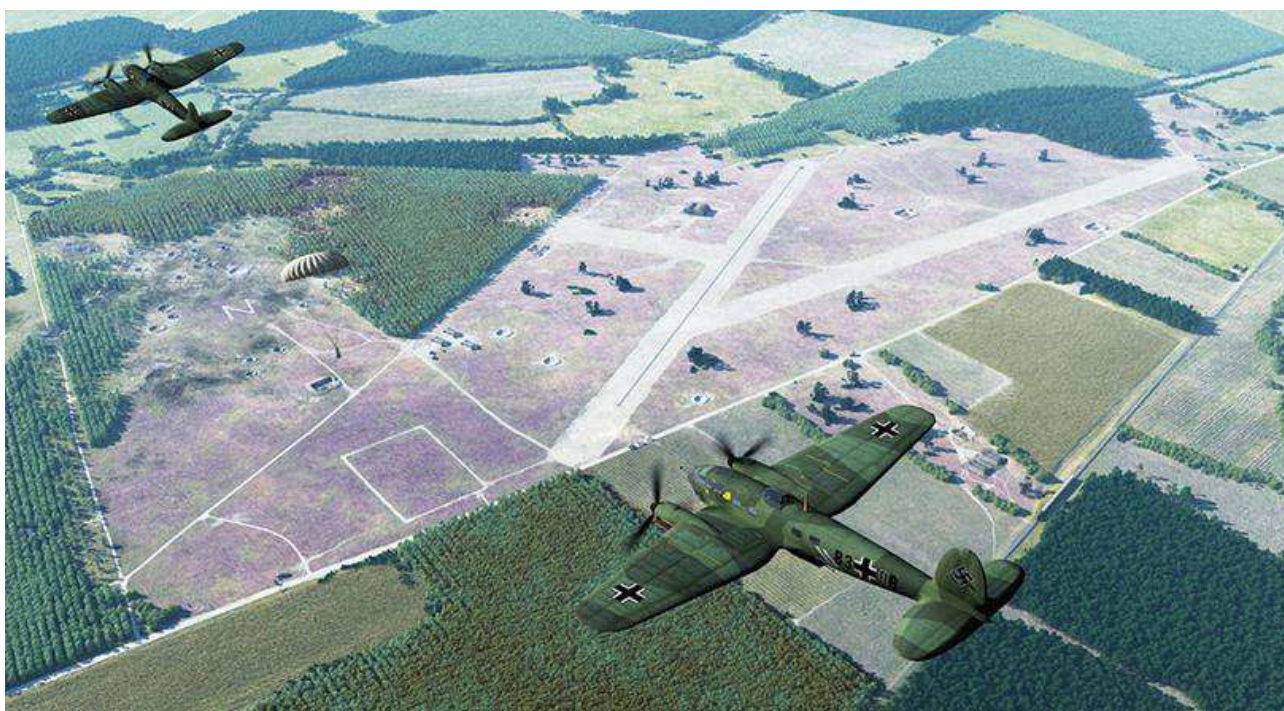
Maar ook de geallieerden lieten zich niet onbetuigd en voerden bombardementen uit op deze vliegvelden. Doel was om de Duitse luchtmacht zoveel mogelijk te verzwakken.

Om hun vliegvelden te beschermen, bouwden de Duitsers al kort na hun inval “schijnvliegvelden”. Er werd een echt vliegveld nagebootst waarbij het vanuit de lucht leek dat er landingsbanen waren. Er werden ook (nep)vliegtuigen op geplaatst. Men maakte soms zelfs een spoorlijntje of een lier om deze vliegtuigjes te laten bewegen alsof ze juist geland waren.

Met lichten werden de vijandelijke vliegtuigen naar het schijnvliegveld gelokt.

De Duitsers bouwden er meerdere in Nederland maar ook in België bijvoorbeeld in de buurt van Aalter.

De Duitsers kozen voor De Kiek omdat er net zoals in Gilze Rijen een spoorweg (het Bels Lijntje) naast liep en er een dorp in de buurt was.

Impressie van het schijnvliegveld (bron: <https://schijnvliegvelddekiek.nl>)

Het “schijnvliegveld” in Riel

Gilze-Rijen was voor de Duitsers een belangrijke militaire luchthaven. Ze probeerden deze zoveel mogelijk te beschermen.

Daarom werd er in juni 1940 op 7 km van de echte luchthaven (Fliegerhorst Gilze Rijen), in Riel een schijnvliegveld aangelegd. De piloten zagen vanuit de cockpit de N en lieten hun bommenlast los met het gevolg dat het nu in dit gebied bomvol ligt met bomkraters.

De Duitsers noemde het “Scheinflughafen Kamerun”. Kameroen was een Duitse kolonie vandaar de naam. In hun codetaal heette het: nummer “SF37”.

In de volkstaal noemden de buurtbewoners het schijnvliegveld “ De Kiek”. De naam verwijst naar de naam van de eigenaar van het bos. De Tilburgse dokter Kieckens had in 1860 in die buurt een bos aangelegd.

De Duitsers ploegden in de hei drie lange stroken om, een grote van 1000m lang en 50m breed en twee kleinere, zodat het vanuit de lucht op echte landingsbanen leek. Er werd een bunker gebouwd en enkele nephangers. Er

werden nepvliegtuigen van hout en stof gemaakt die vanuit de lucht eveneens op echte vliegtuigen leken. Er werd een lier voorzien om de vliegtuigjes te laten bewegen.

Naast het vliegveld hadden de Duitsers ook een veilige dropzone gemaakt voor het droppen van niet geloste bommen. Als Duitse vliegtuigen terugkwamen met bommen die ze niet hadden gelost boven vijandelijk gebied, konden ze deze hier veilig droppen vooraleer te landen in Gilze-Rijen.

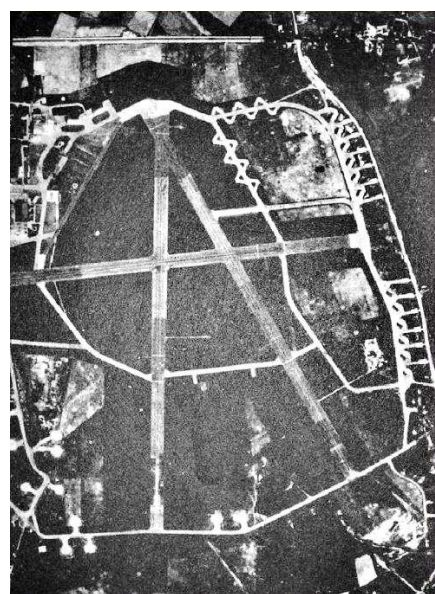
Luchtfoto's van het schijnvliegveld

lieten hun bommenlast los met het gevolg dat het nu in dit gebied bomvol ligt met bomkraters

(bron: <http://www.streekmuseumalphen.nl/index.php/2016-01-30-11-08-51/2016-01-30-12-02-36/tentoonstelling-sf-37-kamerun-schijnvliegveld-de-kiek>)

de piloten zagen vanuit de cockpit de letter N en

Vliegveld Gilze Rijen (Fliegerhorst Gilze rijen) waarbij men de gelijkenis met het schijnvliegveld "De Kiek" kan vaststellen (bron: https://www.oisterwijk-marketgarden.com/fliegerhorst_gilze-rijen_deel_i.html)

Werking van "De Kiek"

Zodra de Duitsers merkten dat er geallieerde vliegtuigen op weg waren naar het vliegveld van Gilze-Rijen werden de lichten op het schijnvliegveld ontstoken. De Kiek werd volledig verlicht. Zo werden de vijandelijke vliegtuigen naar het schijnvliegveld gelokt. Met de lier werden de nepvliegtuigen in beweging gebracht zodat het leek alsof ze opstegen of landen.

De Duitsers zelf schuilden in de bunker. Deze was volledig ingericht met kachel en zitplaatsen. Ze konden ook vanuit de bunker over het vliegveld kijken.

Het lukte vaak om de vijandige vliegtuigen naar het schijnvliegveld af te leiden.

De geallieerden wisten na enige tijd ook van het bestaan van deze schijnvliegvelden. Het werd voor de Duitsers steeds moeilijker om de vijandelijke vliegtuigen te misleiden.

De Kiek is actief gebruikt door de Duitsers tot september 1944.

De houten namaakvliegtuigen, liefde op een schijnvliegveld (bron:

<https://www.regionaalarchief Tilburg.nl/home/blog-detail/algemeen/2019/07/16/uit-de-fotocollectie-1-liefde-op-een-schijnvliegveld>)

Gevolgen voor de buurtbewoners

Het vliegveld lag zeer afgelegen zodat de buurtbewoners over het algemeen weinig schade leden door de bombardementen van de geallieerden.

Soms liep het echter toch mis.

Op 20 oktober 1943 werden de geallieerden misleid door de Duitsers en ze bombardeerden het schijnvliegveld. Alle bommen kwamen niet juist terecht en op het gehucht Brakel kwamen 3 mensen om het leven.

Herstel van het schijnvliegveld

In 2019 zijn vrijwilligers “De vrienden van de Kiek” begonnen om het schijnvliegveld in ere te herstellen.

Het bos werd gekapt en de nog aanwezige explosieven werden geruimd.

De bunker werd ook vrijgemaakt van alle begroeiing.

Blikvanger is de levensgrote “Messerschmitt” van kunstenaar Bart Soomers. Het vliegtuig heeft een spanwijdte van 10 m en weegt 2600 kilo.

Het werd ter plaatse gebracht met een Chinook helikopter.

Het uiteindelijke doel van de vrijwilligers is om er een echt “belevingsbos” van te maken.

Herinnering aan het Messerschmitt-vliegtuig van kunstenaar Bart Somers en betonnen bunker om het Luftwaffe-personeel te beschermen (© Luc Andries)

Bronnen:

- Eijck, Jan van en Piet Wierckx (2005) de Kiek een onheilspellend vliegveld in de Runstoof jaargang 28.1&2
- Beex, Bart (2019) Schijnvliegveld de Kiek in verhaal & beeld
- Schijnvliegveld De Kiek
- Duitse Bunker en Schijnvliegveld Riel – Riel – TracesOfWar.nl
- Schijnvliegvelden – BHIC
- Schijnvliegveld De Kiek: <https://schijnvliegvelddekiek.nl>
- Bestemming buitenlucht: <https://www.bestemmingbuitenlucht.nl/schijnvliegveld-de-kiek-bijzonder-historisch/>
- Youtube: https://www.youtube.com/watch?v=Q_SV9DI3E4Q

Pestkerkhof te Alphen

Cis Vissers

Wat is “de pest”?

De ziekte is zeer besmettelijk en kan van een epidemie overgaan naar een pandemie. Wat dat betekent hebben we zelf aan de lijve ondervonden met het nog steeds woekerende corona.

We onderscheiden twee vormen van de pest.

1. De builenpest: deze wordt voornamelijk overdragen door vlooien besmet met de pestbacterie. Deze vlooien kunnen overspringen van mens naar mens of van dier(meestal knaagdieren zoals ratten en muizen) naar mens. De ziekte begint met koorts, hoofdpijn en koude rillingen. Na enige tijd verschijnen er zeer pijnlijke builen in de oksels en de lies. Deze verspreiden zich over het ganse lichaam. Er ontstonden ook zwarte vlekken. Hier komt de naam “zwarte dood” vandaan. In de helft van de gevallen komt de bacterie in de bloedbaan en dit is quasi altijd dodelijk na een achttal dagen. Het was een zeer pijnlijke dood.

2. Longpest: hier vestigt de bacterie zich in de longen. Longpest wordt overgedragen van mens tot mens via de lucht door inademen van besmette druppels. We zien dit ook bij de huidige covid-besmettingen. De zieke heeft hoge koorts en hoest ook bloed op. Indien niet behandeld, is deze ziekte voor 100% dodelijk na 1 à 2 dagen.

De pest in Europa

De pest komt in 1347 Europa binnen vanuit de Kaukasus.

Ze werd meegebracht door handelaren uit Genua. Van daaruit verspreidde de ziekte zich op vrij korte termijn door gans Europa. Dat dit zo vlug is gegaan, heeft verschillende redenen:

- handelsstromen binnen Europa nemen in die tijd fors toe.
- ook de verstedelijking neemt toe (veel mensen op een kleine ruimte)
- en uiteraard de besmettelijkheid van de ziekte.

De ziekte woedt tot 1351 en doodt ongeveer 1/3 van de totale Europese bevolking.

Het duurt tot 1600 eer de bevolking in Europa weer op het peil staat van 1347.

Later breekt de ziekte op regelmatige tijdstippen opnieuw uit in verschillende delen van Europa.

Uiteraard wisten de mensen niet waar deze ziekte vandaan kwam en werd de ziekte ook vaak toegeschreven aan een “straf van God”.

In vele steden werden er ook zondebokken gezocht. Vaak was dit de joodse gemeenschap. Omdat dit een goed afgeschermd bevolkingsgroep was, kwam de ziekte minder in de joodse gemeenschap voor. De rest van de bevolking zag dit als een teken dat zij de veroorzakers van de ziekte waren en zij werden brutaal vervolgd.

De pest in Brabant in periode 1604-1625

In onze streken woedde van 1568-1648 de Tachtigjarige Oorlog tussen de Noordelijke Nederlanden (Graaf van Oranje) en Spanje. Vooral na 1600 namen in onze streken de vijandelijkheden toe. Het verplaatsen van legers, het mislukken van de oogsten door oorlogsgeweld, met de bijbehorende hongersnood, gaven de pest weer vrij spel.

In 1604-1605 brak weerom een felle epidemie uit. Vele inwoners van Alphen werden hier het slachtoffer van. Ook pastoor Adriaensen werd getroffen door de pest en stierf op 30/06/1604. In die tijd werden er in de parochieregisters de begravingen bijgehouden zodat we de verschillende epidemieën vrij goed kunnen reconstrueren.

Tussen 1609 en 1621 liep het twaalfjarig bestand. Tijdens deze vrij vredige periode kwam de pest vrijwel niet voor.

Na het hervatten van de vijandelijkheden brak in 1624-1625 een nieuwe epidemie uit. Ook toen werd de pastoor slachtoffer. Pastoor Van Den Heuvel stierf op 20/10/1625.

Het pestkerkhof van Alphen

Omwille van het groot aantal slachtoffers en de besmettelijkheid van de ziekte werd er door de overheid beslist de doden niet rond de kerk te begraven maar in de hei. Er werd een kerkhof opgericht op ongeveer een halfuur "lopen" vanuit het dorp.

Hier zijn een vierhonderdtal Alphenaren begraven.

Het oorspronkelijk kerkhof lag een 50-tal meter verder achterin.

Oorspronkelijk was het de bedoeling dat er een kapel opgericht zou worden maar dit is er nooit van gekomen.

Het kerkhof werd vergeten en grazende koeien namen het kerkhof over.

In 1934-1935, driehonderd jaar later, las pastoor Binck over het bestaan van dit kerkhof. Na heel wat opzoekingswerk kon hij de plaats lokaliseren. Hij liet opgravingen doen en vond de juiste plaats van het kerkhof. Hij herstelde het kerkhof en er werd zelfs vanuit Alphen een jaarlijkse bedevaart gehouden naar het kerkhof.

In de tweede helft van de twintigste eeuw werd het kerkhof opnieuw verwaarloosd.

In 1987 werd het terug in zijn oude glorie hersteld en tegen de straat gelegd zodat het wat gemakkelijker te onderhouden was.

Het pestkerkhof te Alphen, In 1936 zorgde pastoor Binck voor een monument en twee grafkruizen voor de pastoors die overleden waren ten tijde van de pest in de 17de eeuw: pastoor Adriaensen en pastoor Van den Heuvel. (bron: Jan Van Eijck)

Monumentje opgericht door pastoor Binck (bron: Jan Van Eijck) en standbeeld pastoor Binck bij het oudheidkundig streekmuseum te Alphen (bron: Jan Van Eijck)

Bronnen:

- Binck, W., Omzwervingen in de Alphensche Praehistorie (1945)
- Erens, A. Alphen in de baronie van Breda deel II (1978) pagina 34
- Runstoof: 1988 jaargang 11.1, 1991 jaargang 14.1. 2010 jaargang 33.2
- Swart, E.A.A.M. de, Bewonersgeschiedenis Terover Alphen NB (2013), pagina 10 en 58
- Een bijzonder kerkhof zonder graven in Alphen: 'De pest pastoor, de pest'
- Pestkerkhof in Alphen, micro-hotspot in Brabant – Bestemming Buitenlucht
- <https://www.brabantserfgoed.nl/page/7789/het-pestkerkhof-in-alphen>
- [https://nl.wikipedia.org/wiki/Pest_\(ziekte\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Pest_(ziekte))
- <https://www.youtube.com/watch?v=H0-U-vFzF8> (pest in Breda in de middeleeuwen)
- <https://www.alphenserfgoed.nl/pestkerkhof>

Verslag fietstocht 25 augustus 2022 langs het Pestkerkhof en het Schijnvliegveld

Harry Vrijzen

Donderdag 25 augustus 2022 organiseerden wij onze jaarlijkse fietstocht. Zoals gewoonlijk werd de mogelijkheid geboden om op het einde van de tocht een maaltijd te gebruiken. Wij wilden niet het risico lopen dat wij 's avonds te laat terug thuis zouden zijn. Daarom vergde dit een behoorlijke voorbereiding en hebben we besloten om via een voorinschrijving deze fietstocht te organiseren. Via de activiteitenagenda in ons tijdschrift en het berichtenblad hebben wij leden en geïnteresseerden geïnformeerd. We hebben zelfs nog geflyerd om de aandacht te trekken voor dit evenement. En jawel, succes verzekerd: niet minder dan drieënvijftig personen schreven zich in voor deze fietstocht. De weerberichten voorspelden die dag hoge temperaturen. Daarom werd voor de veiligheid 's morgens nog beslist om de fietstocht te begeleiden met de volgwagen van Luc, onze voorzitter. Je weet maar nooit, de meeste deelnemers zijn immers zestigers en zeventigers. We vertrokken 's middags in twee groepen telkens van ongeveer vijftientwintig deelnemers. De eerste groep werd begeleid door mezelf en de tweede groep vertrok een kwartier later en werd voorgereiden door Cis. We fietsten aan een matige snelheid tot onze eerste stop "het Pestkerkhof in Alphen". Even verder was onze tweede stop op het "schijnvliegveld De Kiek op de grens Alphen-Riel". Als we met de heemkundekring op pad zijn proberen wij altijd enkele geschiedkundige wetenswaardigheden mee te geven. Daarom een woordje uitleg bij beide locaties, die aan dit artikel voorafgaan. In de nabijheid van het schijnvliegveld in Riel werden we nog getrakteerd door de heemkundekring met een frisdrankje en een heerlijke wafel. Vervolgens werd onze fietstocht verder gezet

richting Gilze. Tijdens onze tocht door het centrum van Gilze leek de temperatuur naar recordhoogten te stijgen tot wel tweeëndertig graden. Een tussenstop was er voorzien in "Taverne den Brooy" in Gilze. Iedereen zocht een plekje ofwel onder de parasol, ofwel verkoos men om binnen te zitten en daar wat frisdrank, roomijs of een biertje te gebruiken. Na een drie kwartiertjes vertrokken we richting Alphen. We reden door de Chaamse bossen. Gelukkig fietsten we gedurende heel de namiddag voor een groot gedeelte in schaduwrijke omgeving. De temperatuur was ondertussen wat afgenomen toen de eerste groep rond half zes aankwam in restaurant "De Kloostertuin" in Alphen. Een zestal personen die op het laatste moment beslist hadden om niet mee te fietsen, en toch gereserveerd hadden, waren ondertussen ook aangekomen. De tweede groep arriveerde dan ook mooi op tijd voor de afspraak in Alphen. Een half uurtje later stond het voorgerechtje van het bestelde menu op tafel. Het hoofdgerecht en dessertje volgden kort nadien. Er was een leuke sfeer waar iedereen zichtbaar van genoot. Na het eten werd er nog wat nagepraat en vervolgens vertrokken de meesten in groepjes richting huiswaarts. Het was een leuke namiddag en wij als heemkundekring kijken tevreden terug op de goede afloop van dit evenement. Ondanks de hitte zeker iets om volgend jaar over te doen. Hierna nog enige informatie rond het pestkerkhof en het schijnvliegveld die wij die namiddag bezocht hebben.

Voor diegenen die deze fietstocht nogmaals willen overdoen treft u hierbij de wegbeschrijving die voor het grootste gedeelte over knooppunten loopt. **Vertrek aan het oud gemeentehuis te Poppel** en dan richting 51, 85, 78, 76, we verlaten de nummering en slaan voor het viaduct van de rondweg van Alphen rechts af de Boslust in. Dit is in de richting van de natuurbegraafplaats. Hier passeer je het pestkerkhof aan uw linkerkant. Je rijdt verder via Boslust, Schellestraat en Looneind en dan kom je op het Bels Lijntje nr 70. Dit volg je richting Riel, Tilburg of nr 74 even verder kom je aan het schijnvliegveld De Kiek, verder rijdt je naar 74, 73, 71, 14, 13, 13, 12, dan kom je langs **taverne "den Brooy"**, waar we een stop ingelast hadden, dan richting 58, 59, 60, 96, 61, 95, 66, 11. Hier kom je in Alphen aan de kerk bij **restaurant "de Kloostertuin"** dan 12, 76, 78, 85, 51, 40 en dan ben je weer in Poppel, totale afstand is 45 km.

Naderhand mochten we enkele leuke opmerkingen ontvangen:

- Hartelijk dank voor de mooie fietstour op donderdag
- Cis, Harry nogmaals bedankt voor de schitterende fietstocht en omkadering.

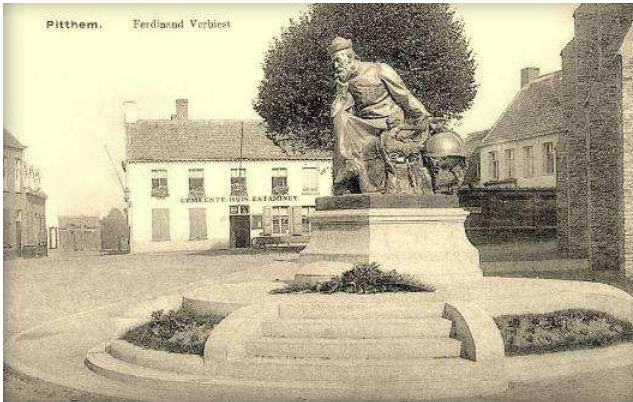

's Avonds een mooie afsluiter van een leuke fietstocht bij restaurant "De Kloostertuin" te Alphen (©Harry Vrijsen)

Wie waren de Vlaamse missionarissen en hoe worden ze vandaag, in postkoloniale tijden, herinnerd?

Professor Idesbald Goddeeris

De hoogleraar koloniale geschiedenis KUL, trok Vlaanderen rond en schreef een boek dat nuance aanbrengt in de herinnering aan onze missiezonen en -dochters. “Het waren vaak diepgelovige idealisten, maar we mogen niet blind zijn voor hun rol in het koloniale project.”

Het monument voor China-missionaris Ferdinand Verbiest in Pittem. Het standbeeld werd in 1913 met een groot missiefest ingehuldigd. (© KU Leuven – foto RS=Rob Stevens)

Straatnamen, gedenkplaten en af en toe een standbeeld: missionarissen zijn vandaag nog alomtegenwoordig in het Vlaamse straatbeeld. Hoe overleefde de missionaris de ontkerkelijking? En waarom blijft het missieverleden grotendeels buiten beeld in de discussies rond dekolonisering?

Dank zij de coronapandemie kon ik niet naar India of Congo voor onderzoek. Zo heb ik mijn veldwerk tot Vlaanderen moeten beperken en ben ik straatnamen van missionarissen gaan turven. Ik heb een half jaar het land doorkruist om zo veel mogelijk ‘markers’ van missionarissen – standbeelden, herdenkingsplaten en straatnamen – in kaart te brengen.”

Het idee voor zo’n onderzoek langs Vlaamse wegen broedde al langer bij mij omdat ik al ruim tien jaar onderzoek doe naar postkoloniale herinneringen – hoe gaan we om met ons koloniaal verleden? – en had al eens een lezing gegeven over Vlaamse missionarissen en hun standbeelden. In juni 2020 barstte Black Lives Matter los, het protest na de dood van de zwarte Amerikaan George Floyd door toedoen van de politie. In de nasleep daarvan werd het thema van ‘foute’ koloniale standbeelden – vooral van koning Leopold II en zijn Congo-pioniers – plots nog actueler dan het al was.

“De standbeelden van missionarissen werden nauwelijks bij de discussie rond foute koloniale beelden betrokken. Missie is nochtans onlosmakelijk met het koloniale project verbonden.”

“Maar wat mij toen opviel, was dat de Kerk en de missionarissen nauwelijks bij de hele discussie betrokken werden.” Een beetje vreemd, vond ik: Vlaanderen telt honderden monumenten en straten die naar missionarissen verwijzen, en ze zijn onlosmakelijk verbonden met het koloniale project, in Congo en daarbuiten. “Toen heb ik besloten om dat boek te schrijven: om in kaart te brengen – letterlijk en figuurlijk – hoe ze hier herinnerd worden.”

De vele markers voor missionarissen zijn een typisch Vlaams fenomeen. Idesbald Goddeeris vond er ruim 300. (bron en © Idesbald Goddeeris – Uitgeverij LannooCampus)

Met info die ik online in krantenarchieven aantrof ging ik Vlaanderen rond en legde een lijst aan van honderden ‘markers’ – elke fysieke verwijzing naar missionarissen, van levensgrote standbeelden, over bescheidener borstbeelden en gedenkplaten, tot straatnamen. “Ongetwijfeld heb ik er ook een aantal gemist. Maar we hebben met het KADOC een website gemaakt waarop je alle markers vindt, en daarop kun je ook zelf aangeven als je er nog andere kent. Zo hebben we er al een paar nieuwe bij gevonden.”

Die markers vormen de leidraad voor de monografie *Missionarissen: geschiedenis, herinnering en dekolonisering*. Geen taai naslagwerk, maar een publieksboek uitgegeven door LannooCampus, dat onze blik op onze missionarissen verruimt – en vooral bijkleurt.

“De straatnamen en plaketten voor missiewerkers zijn een typisch Vlaams fenomeen: Vlaanderen telt ruim driehonderd markers, Wallonië hooguit twintig.”

Vlaamse boerenzonen

Eerst de geschiedenis: wie waren die missionarissen? Vlaanderen is bezaaid met straatnamen en plaketten voor missiewerkers, in tegenstelling tot de rest van het land. Het is inderdaad een typisch Vlaams fenomeen. In Wallonië zijn er hooguit tien tot twintig markers, in Vlaanderen waren er meer dan driehonderd.

Het kaartje is een vrij goede afspiegeling van de werkelijke verhoudingen tussen de aantallen Vlaamse en Waalse missionarissen. Kijken we bijvoorbeeld naar de koloniale staat in Congo. Die was dan wel Belgisch, maar in de praktijk was het grotendeels Franstalig: de ambtenaren en zakenlui waren heel vaak Franstaligen. Maar bij de missionarissen was het haast andersom: in Congo was eind jaren 1940 bijna 85 procent van de missionarissen Vlaming.

En dan trokken er nog heel wat Vlamingen naar elders. Naar India, zoals Constant Lievens, die daar in de negentiende eeuw tienduizenden mensen bekeerde. Naar China, zoals Ferdinand Verbiest al in de zeventiende

eeuw deed. Of naar Hawaï, zoals 's lands bekendste missionaris pater Damiaan, geboren Jozef De Veuster. Hun precieze aantal is nog niet becijferd, maar om een idee te geven: zo'n twaalfhonderd Belgische missionarissen trokken naar Brits-Indië, zo'n achthonderd naar China, en ongeveer tienduizend naar Congo.

“Missionaris worden was voor mensen uit deze streek vaak de enige manier om een avontuurlijk leven te leiden, om niet automatisch op het veld te belanden.”

Missionarissen van Scheut, Mikalayi, s.d.

1920, Missionarissen van Scheut, Bokoro

Vanwaar dat Vlaams-Waals verschil? Hoogstwaarschijnlijk omdat de Vlaamse landshelpt veel katholieker was. En tegelijk was ze ook landelijker en economisch meer achtergesteld. Missionaris worden, was voor mensen uit deze streek vaak de enige manier om een avontuurlijk leven te leiden – om niet automatisch op het veld te belanden, zeg maar. Het is echt opvallend: ook vandaag nog vind je de meeste standbeelden en markers in West-Vlaanderen en Limburg, de meest rurale en katholieke regio's.

1958, Kinshasa, Broeders van de Christelijke Scholen

1930, Jezuieten, Kisantu

De meeste missionarissen waren diepgelovige idealisten: zij gingen om het geloof te verspreiden. Maar een heel aantal onder hen waren ook echte avonturiers en ondernemers. Je herkent er de boerenzonen in. Ze gaan in de missies zelf het land ontwikkelen, waterputten bouwen, vanuit een zeer herkenbare mentaliteit. Het waren overigens niet allemaal boerenzonen. Je had ook de intellectuelen – waarin ik dan weer de jezuïeten op onze

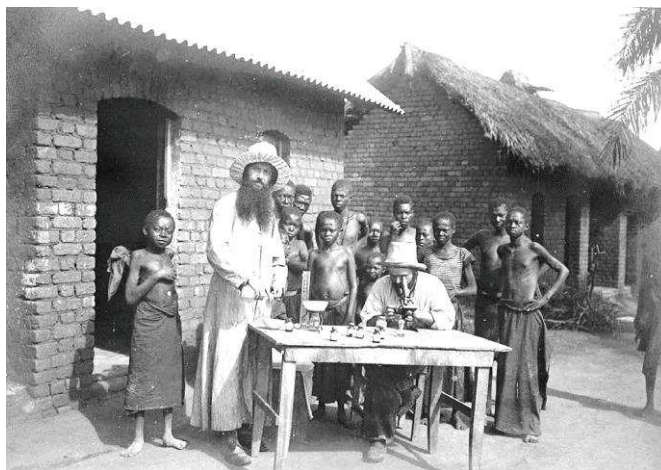
colleges herken. Zij gingen ter plekke de talen bestuderen, ze schreven er woordenboeken, deden er aan etnografie, enzovoort.

Ook belangrijk om te vermelden: de helft van alle missionarissen was vrouw – al blijft dat lang onderbelicht: de meesten hebben het nooit tot standbeeld geschopt. Welgeteld één missiezuster heeft een standbeeld: Marie-Louise De Meester, de oprichtster van de congregatie van De Jacht, in Roeselare. De onderdanige rol van de vrouw vroeger – en dus ook van de non – wordt vandaag nog altijd weerspiegeld in de openbare ruimte.

“Een individuele missionaris was geen volbloed koloniaal: hij ging niet naar Congo om winst te maken.”

Allemaal koloniaal?

In Congo, maar ook elders, werkten deze missionarissen meestal binnen de klijtlijnen van het koloniale project. Maar waren het ook volbloed koloniale? Ja en nee; het is complex: je moet een onderscheid maken tussen individuele motivaties en het collectieve van de missie. Het koloniale project was vooral een economisch project, met al zijn kwalijke kanten. Een individuele missionaris was op dat punt geen koloniaal: die ging niet naar Congo om winst te maken.

In uurwerkwijzerzin: 1923 misviering Tumba-Congo; Kanunnikessen-Missionarissen van Sint-Augustinus (De Jacht, Heverlee) op een draagstoel; gezondheidszorg door de zusters van OLV van Bunderen in Congo 1966; 1910, missionarissen van Scheut in Mikalayi,

Maar missie is wel onlosmakelijk verbonden met kolonialisme, zeker in de negentiende en de twintigste eeuw, tijdens het hoogtepunt van modern kolonialisme. De koloniale autoriteiten in Congo deden vaak een beroep op de missies – maar lagen er ook dikwijls mee in de clinch. Ook in India en in China zag je missionarissen meedoen aan culturele en sociale vormen van kolonialisme, zoals het verspreiden van westerse wereldbeelden.

“Ook pater Damiaan was een radertje in de koloniale machine. Hij had grote verdiensten, maar de mythevorming rond zijn persoon was ook deel van koloniale propaganda.”

Zelfs pater Damiaan was slechts “een radertje in de koloniale machine” op Hawaï, waartoe de leprozenkolonie van Molokaï behoorde. We verliezen vaak de context van toen uit het oog: de groeiende westerse infiltratie in het dan nog onafhankelijke koninkrijk Hawaï, de economische belangen van plantagehouders om leprozen af te zonderen, het lokaal protest tegen die politiek van segregatie, enzovoort.

Het waren moeilijke bladzijden om te schrijven omdat Pater Damiaan stevig op zijn voetstuk staat in Vlaanderen. In 2005 nog werd hij ‘grootste Belg’, en hij is nog steeds bijzonder aanwezig in de publieke ruimte van Vlaanderen, met veruit de meeste standbeelden en straatnamen. Als historicus moeten we beide durven doen: zo’n figuur demythologiseren en historiseren waar nodig, en tegelijkertijd erkenning tonen voor zijn verdiensten. Jazeker, Damiaan was ook de man die er niet voor terugschrok om mensen te verzorgen die door iedereen verstoten werden, en hij was een echte pionier in de holistische aanpak van zorgverstrekking. Maar de mythevorming rond zijn persoon was ook deel van koloniale propaganda.

Het standbeeld van Pater Damiaan aan de Sint-Jacobskerk in Leuven. (© KU Leuven – RS) en Redemptorist te Kionzo (bron: KADOC)

Bekeerders worden helpers

Dat soort bedenkingen werden in de negentiende en de twintigste eeuw nog niet gemaakt. Integendeel: in Vlaanderen begonnen aan het einde van de negentiende eeuw de eerste standbeelden voor missionarissen op te duiken. Vijf van hen – Pieter Jan De Smet, Damiaan, Constant De Deken, Ferdinand Verbiest en Constant Lievens – groeiden in de twintigste eeuw uit tot ware ‘geloofshelden’. Jef Nys, de bedenker van Jommeke, maakte er zelfs strips over, en er werden straten naar hen genoemd in steden en gemeenten waar zij geen

rechtstreekse band mee hadden. Rond de standbeelden werden ook geregeld herdenkingen en feesten gehouden om geld voor het missieproject in te zamelen.

Heel wat andere missionarissen werden vooral in hun geboorteplaats geëerd met een beeld, een plaat of een straat. Een aparte categorie onder hen zijn de martelaren: missionarissen die tijdens hun missie werden vermoord omwille van hun geloof.

“Missionarissen evolueerden in de publieke beeldvorming van beschavers en bekeerders naar ontwikkelingshulpers. Het werd meer een verhaal van zelfopoffering dan van geloof.”

Vandaag zijn de meeste van die beelden en straatnamen er nog. Ze lijken de ontkerkelijking van de voorbije halve eeuw probleemloos overleefd te hebben. Wat niet zo vreemd is: het katholieke is er in de loop van de decennia wat afgeborsteld. Nu herinneren we vooral hun goede werken en onbaatzuchtigheid, en die slaan ook aan bij niet-gelovigen. Missionarissen evolueerden in de publieke beeldvorming van beschavers en bekeerders naar ontwikkelingshulpers. Het werd meer een verhaal van zelfopoffering dan van geloof.

Ook vandaag komen er trouwens nog nieuwe straatnamen en plaquettes bij. Daar speelt stevig wat nostalgie mee, vooral bij oudere dorpsbewoners: de herinnering aan ‘eenvoudiger’ tijden, van nonkel pater en tante nonneke. De missionarissen zijn voor hen ook een element van lokale trots.

“Die standbeelden zijn niet allemaal zomaar koloniaal of racistisch. De meeste kunnen gewoon blijven, maar er mag wel duiding bij.”

Dan nog blijft de vraag, met wat we vandaag weten over de verwevenheid tussen missie en kolonie: moeten sommige namen en standbeelden weg? Moet de missionaris – letterlijk – van zijn voetstuk? Eerlijk? Nee, omdat we denken dat de meeste gewoon kunnen blijven. Die standbeelden zijn niet allemaal zomaar koloniaal – laat staan racistisch. En dan nog: het is niet omdat het kolonialen waren, dat wij hen nu van hun voetstuk moeten sleuren. Nogmaals: ze deden ook goede dingen. Ook in de landen waar missionarissen actief waren, worden ze trouwens vaak nog op handen gedragen.

*Jezuïeten,
Kimwenda, s.d.*

Men heeft de Congolese kunstenaar Freddy Mutombo gevraagd om vanuit zijn invalshoek nieuwe foto's te maken van een aantal standbeelden, zoals dit beeld van missionaris Victor Roelens in Ardooie, die een groot kruis plant in Congo. (© Freddy Mutombo). Slechts één missiezuster heeft een standbeeld gekregen: Marie-Louise De Meester, de oprichtster van de Congregatie van de Jacht, in Roeselare. (© Freddy Mutombo)

Enkele beelden kunnen controversen veroorzaken. Zoals het beeld van missionaris Victor Roelens in Ardooie bijvoorbeeld, die op een wereldbol staat en een groot kruis plant in Congo. Dat is vandaag een erg ongelukkige voorstelling. Maar dan nog: moet dat beeld dan echt weg? Of moet er duiding bij?

Het kan zeker geen kwaad dat het bewustzijn errond groeit: we mogen weten dat veel van die markers, die we in bijna de helft van de Vlaamse gemeenten aantreffen, deel uitmaakten van de koloniale propaganda. Maar nog een betere oplossing lijkt me om de publieke ruimte in haar geheel uitgebreider te maken. Dekoloniseer de openbare ruimte. Op dit moment is er in Vlaanderen bijvoorbeeld nog geen enkele straat en geen enkel monument voor een Congolees. Er kan nog wel wat winst geboekt worden.

Bronvermelding

Prof. Goddeeris-KADOC KUL

KADOC/EXPO 6, 2010, GETUIGEN VAN EEN MISSIE, FOTO'S UIT CONGO

<https://kadoc.kuleuven.be/pdf/publicaties/expo/expo06.pdf>

Alle foto's zonder bronvermelding: KADOC KUL

Wie zijn deze mensen?

Meester Gouwy en zijn klas uit de jongensschool van Weelde. We vermoeden dat de kinderen geboren zijn eind jaren 40.

Kan u ons helpen?

- 1) Welk leerjaar zien we hier?
- 2) Herken je één of meerdere jongens, geef nummer en naam door via mail aan voorzitter@nicolaus-poppelius.be of een briefje aan Heemkunde- en Erfgoedvereniging Nicolaus Poppelius, Dorp 64, 2382 Ravels-Poppel

Heb je zelf nog oude foto's, gooi ze niet weg maar bezorg ze ons. Ze blijven bij de heemkundekring goed bewaard.

Of als u vindt dat uw foto's een plaatsje verdient in ons digitaal archief dan kunnen we de foto inscannen en u terugbezorgen.

Natuurbegraafplaats te Ravels

Guy Van Nieuwenhuysen (GVA)

In Ravels opende burgemeester Walter Luyten op zaterdag 22 oktober 2022 de eerste Kempense natuurbegraafplaats. Voor het ontwerp deed de gemeente een beroep op het Turnhoutse Atelier 20+03. Zaakvoerder Kris De Hoon stelt zijn zaak voor.

Atelier 20+03 bestaat sinds... 2003. "Op 20 maart (03, dus) 2003 maakte het ontwerp bureau een fijne start in combinatie met een tentoonstellingsruimte. Vanaf het begin is er dus sprake van een kruisbestuiving tussen kunstenaars en ontwerpen. Eigentijdse kunst blijft, ook na de verhuizing van het bureau, een niet aflatende bron van inspiratie."

Kris De Hoon legt uit: "In onze ontwerpen reiken we verder dan het louter functionele. We zoeken naar het onderliggende verhaal, de diepere betekenis. Dat doen we met betrokkenheid en gevoel voor de klant, of dat nu een particulier is met een vraag voor zijn of haar interieur, of een curator met een plan voor een tentoonstelling. De mensen voor en met wie wij werken, zijn net als wij op zoek naar een bijzondere beleving, dat vleugje poëzie."

Atelier 20+03 ontwerpt zowel buitenruimtes en museale scenografie, als interieurs, en waagt zich zelfs aan projecten in samenwerking met kunstenaars. "Voor een plein, een speelplek en ook voor een natuurbegraafplaats benaderen we de opdracht graag ruimtelijk en beelden. Het is dus meer dan gewoon een straatmeubel ontwerpen."

Atelier 20+03 ontwierp Raaftuinen, de eerste natuurbegraafplaats in de Kempen. "We hadden weinig recente voorbeelden en hebben het daarom op een originele manier opgevat. De natuurbegraafplaats kreeg een

dubbele functie. Te midden van de begraafplaats ligt een gedachtentuin, een open plek waar men kan bezinnen, ontmoeten en verzamelen.”

“Je wandelt vanuit de cirkelvormige paden, die een verwijzing zijn naar de historische grafheuvels in Ravels, in het bos naar het licht toe. Grafmarkeringen bestaan uit gekleurde vlinders die na een periode van enkele maanden kunnen worden bevestigd op de witte toegangspoort. Dat is een poort naar een nieuwe wereld. De vlinders staan symbool voor de ziel die het lichaam verlaat, zoals de rups ontpopt tot een vlinder.”

Alfons De Clercq kunstschilder geboren aan de Statie

Luc Andries

Alfons De Clercq (° Weelde-Statie onder Turnhout 08/08/1868 - † Berchem 09/03/1945) is de zoon van Augustus en Coupé Maria Justina.

1908, Alfons De Clercq (bron: foto links= Arte Caritas en foto onder=
<https://declercqalfons.wordpress.com>)

In België is de toestand i.v.m. de kunstrichtingen en scholen ingewikkeld. De hofkunst van de Bourgondiërs en de Habsburgers is hier zeer belangrijk geweest. En die staat nu eenmaal bekend als de Vlaamse school met als centra: Brugge, Gent, Brussel en Antwerpen. Die Vlaamse school is de grondslag geweest van de Belgische school die men na 1830 in het leven heeft geroepen. Alhoewel taal op zichzelf niet veel te maken heeft met houtskool, olieverf, marmer of brons was deze Belgische talenkwestie na 1830 de motor van een nieuwe verdeling tussen de cultuurgemeenschappen. Men heeft nu de Nederlandse (vroeger de Vlaamse) en Franstalige cultuur met schilderkunst, film en andere kunstvormen. Maar dat heeft nog niet geleid tot een begrip als 'School van de Vlaamse Gemeenschap'.

De oppervlakte die de Belgische cultuurgemeenschappen beslaan is zo klein dat men ze gemakkelijk als een artistieke regio zou kunnen beschouwen. Er bestaat echter een zo grote en historische densiteit aan kunstcreatie in dat kleine gebied dat er sprake is van verschillende scholen in de verschillende zones. Deze 'scholen' hebben elk hun eigen wortels en ontwikkeling. Men overstijgt zo het traditionele beeld van de kunstenaarsdorpen zoals Sint-Martens-Latem. Die hebben een vaste plaats in onze kunstgeschiedenis. Maar ook daarbuiten is er zoveel gebeurd.

Tijdens de negentiende en de twintigste eeuw hebben sommige streken, zoals de Kempen en Limburg, geweldige veranderingen gekend. Wat heeft het Sint-Martens-Latem van vandaag gemeen met het dorpje op de 'verre' buiten van 120 jaar geleden?

De Kempen, een uitgebreid gebied dat zich uitstrekt ten oosten van Antwerpen, werd in de tweede helft van de negentiende eeuw 'ontdekt'. Het landschap dat 'de plein-airisten' (openlucht kunstenaars) toen aantrok, een heidelandschap met zandduinen en plassen, is sedertdien op vele plaatsen verdwenen wegens de mijnbouw, de landbouw, de bosbouw en de industrialisering. Men moet zich dit landschap dus voorstellen zonder lifttorens of rokende schoorstenen, zonder grote verbindingswegen, kanalen woningen en villawijken.

In de Kempen kan men niet beweren dat de artistieke traditie kon aansluiten met een reeds bestaande. Het is anderzijds ook zo dat er steeds een zekere aanwezigheid van Antwerpse schilders is geweest in de streek. En de Antwerpse schildersschool heeft wel ups en downs gekend maar is nooit uit het blikveld verdwenen.

De ontdekkers van het heidelandschap kwamen dan ook vaak via Brasschaat uit Antwerpen. Tevens trof men in de Kempen ook kunstenaars uit het Brusselse (o.a. Tervuren) en het Naamse met de school van Anseremme. Men was er in die tijd immers van overtuigd dat de heide een authentiek landschap was waar de mens niet verantwoordelijk voor was. Het heidegebied was mogelijk het enige territorium in België dat kon bogen op het predicaat 'oeroud', op enkele stukken woud na in de toen sterk ontboste Ardennen.

De schilders stonden hier veel meer oog in oog met de natuur zelf. De eenvoudige hutjes en kleine boerderijtjes versterkten wellicht nog het 'exotische' van het onderwerp. Die schilderijen werden immers gekocht door de burgerij, die met een haast koloniaal superioriteitsgevoel de boerenbuiten bekeek en betrad.

Waarheid is een sleutelbegrip in het realisme en 'pleinairisme'. Het begrip werd uiteraard op verschillende manieren geïnterpreteerd. Men wou iets anders dan de anekdotische en historiserende landschappen van de romantiek. Het landschap zelf werd het exclusieve onderwerp van het kunstwerk. En men probeerde dat op een welbepaald moment af te beelden, 's morgens, in volle middaglicht, in de avondschemering enz. De realisten schrokken er ook niet voor terug extreme weersomstandigheden weer te geven (dat was nog maar pas 'waarheid') als stormwind, mist, overstromingen, sneeuwstormen en dergelijke. Dat leidde soms tot onverwachte picturale effecten (monochromie, abstractie).

Het begrip waarheid werd ook snel toegepast op de intentie van de kunstenaar. Het werk moest niet alleen de uiterlijke, zichtbare werkelijkheid weergeven maar ook het temperament, de stemming, de gemoedstoestand van de maker. Melancholie en eenzaamheid waren toen blijkbaar wijdverbreid.

Nog verder naar het oosten ontstonden iets later (ca 1880) schilderkolonies in Mol en Genk. De aanleg in 1878 van de spoorlijn, Antwerpen - Mol - Mönchengladbach, bracht ook hier mee dat de kunstenaars het verdwijnen van een toestand en een landschap registreerden. De zandwinning en de beginnende industrialisering veranderden de streek grondig en snel.

Men heeft altijd de indruk dat de School Van Mol maar ontstaan is toen Smits daar (juister: in Achterbos) kwam wonen, in 1888. Smits die een verzorgde en internationale opleiding had gekregen werd attent gemaakt op Achterbos door een Nederlandse collega, Albert Neuhuys (die al in Mol gewerkt had). Hij had in die tijd contact met de vernieuwende schildersgroepen in Brussel en daar stonden de Kempen ook hoog aangeschreven.

Rond 1900 kwamen verschillende kunstschilders uit binnen- en buitenland naar Mol. Het typisch Kempische landschap en de vlotte bereikbaarheid per spoor zorgde ervoor dat Mol populair was bij kunstenaars. Vaak verbleven ze in 'Hôtel du Duc de Brabant' op de Molse Markt. Een aantal vestigde zich definitief in Mol.

De Molse School is de vaak gebruikte benaming voor de grote groep schilders die tussen 1880 en 1914 naar Mol en omstreken kwamen afgezakt om Kempische landschappen en interieurs te schilderen. Het was een komen en gaan, zonder organisatie of programma. Het woord 'school' is dan ook misleidend. Het is eigenlijk juister om van 'Molse Schilderskolonie' te spreken. De term 'Molse School' wordt echter algemeen aanvaard.

Kenmerkend is de realistische of impressionistische stijl van deze schilders en het feit dat ze vaak in openlucht werkten. Stilistisch vormde dit een late nabloeï van de School van Barbizon uit het midden van de 19de eeuw.

Een tiental jaar later, na de aanleg van de spoorweg te Mol en de daarmee gepaard gaande zandontginning, klinkt de kunstenaar al helemaal anders. "Heel wat zaken waren er echter veranderd sinds mijn aankomst in 1847, toen er slechts één enkele echt bruikbare weg was. Zoveel pittoreske hoekjes waaraan ik gehecht was, waren verdwenen, zoveel bomen ja zelfs bossen geveld, zoveel hoekjes heide en hutten weggenomen, Deze evolutie is exemplarisch voor vele kunstenaarsdorpen. Zodra de schilders van het eerste uur zich niet meer thuis voelen en zeker als het landschap verandert, kijken ze uit naar plaatsen waar alles nog 'ongerept' was. Zo ontstond al snel een transfer naar Wechelderzande. Adrien Joseph Heymans, geboren in Antwerpen, was daar opgegroeid (voor de goede lucht"- een obsessie van de burgerij in de negentiende eeuw). Hij had daar veel in de heide gespeeld en was zo tot het besluit gekomen, niet in de zaken te gaan, zoals zijn familie het wilde, maar schilder te worden. Heymans is een van meest eminente landschapschilders in die tijd geworden.

Wechelderzande wordt zo ook een plaats die de schilders aandoen. Er is een herberg (De Keizer) met ateliers. Heymans trok ook jongere kunstenaars aan, zo Henry Van de Velde. Deze laatste schilderde er tenslotte een reeks pointillistische dorpsgezichten. Hij hield wat later het schilderen voor bekeken en legde zich toe op architectuur, design en kunstonderricht, ver van de Kempen. Heymans stond op een bepaald ogenblik niet ver van het pointillisme.

In de verschillende besproken regio's of 'scholen', gaat het erom de aandacht te vestigen op de vele en zeer verscheiden kunstenaars die er gewerkt hebben. Kan men daaruit besluiten dat er in elke regio ook een bepaalde regionale kunst bestaat? Het is wellicht juister te spreken van een zekere geest, esprit, die de

kunstenaars, soms door de eeuwen heen, verbindt. Neem nu het heuvelland ten zuiden van Brussel, dat de Breughels inspireerde en waarvan men ook iets terugvindt in het werk van Roel d'Haese.

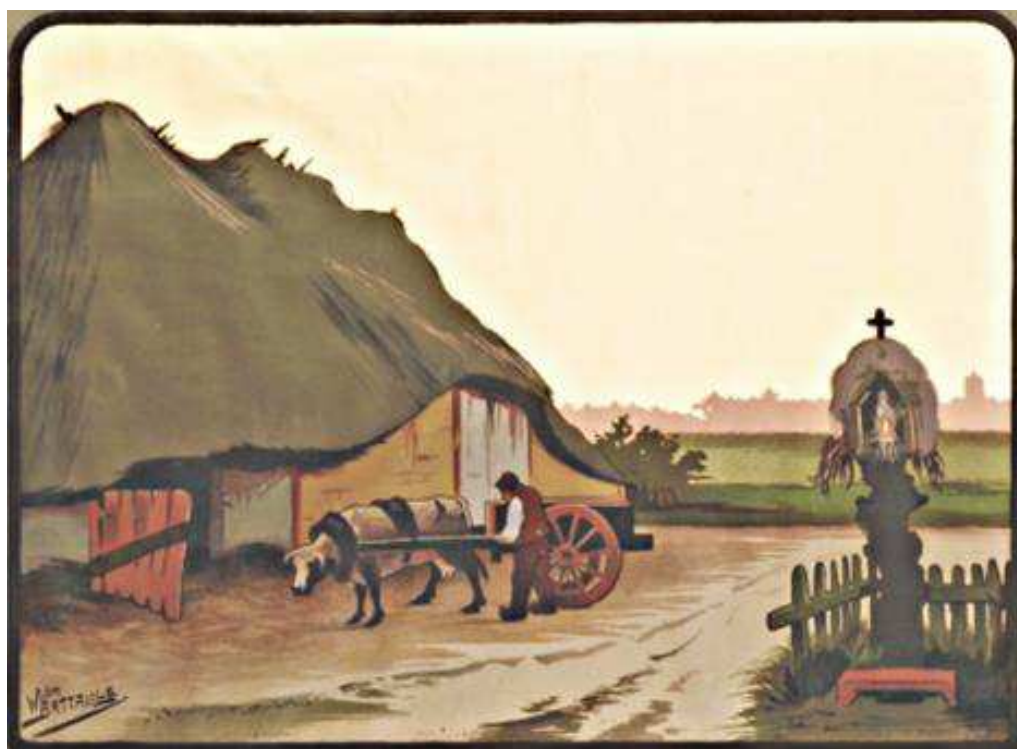
We komen terug op Alfons De Clercq:

Studeerde aan de Koninklijke Academie te Antwerpen bij o.a. Eugene Joors (heeft in Weelde in de drie parochies glasramen gemaakt), Jan Rosier en Julien De Vriendt. In 1894 werd hij toegelaten aan het Hoger Instituut in de klas van Joseph Coosemans. Door deze leraar belandde Alfons te Tervuren en te Genk.

Vanaf 1896 was hij lid van "Als Ick Kan" en in 1898 had De Clercq zijn eerste persoonlijke tentoonstelling in zaal Verlat te Antwerpen. Hij schilderde in de realistisch impressionistische trant en belandde vanaf 1904 vaak te Mol. In 1907 nam hij deel aan de tentoonstelling te Mol met zes werken. Door zijn toedoen waren ook enkele werken aanvaard van zijn nicht, de bloemenschilderes Louise Coupé uit Gent.

Louise Coupé (bron: <https://declercqalfons.wordpress.com>)

Kempisch tafereel van Willem Bataille (1867-1933) gemaakt voor de affiche voor een kunsttentoonstelling in 1907 in het Jacob Smits Museum te Mol

(bron: <https://declercqalfons.wordpress.com>)

De Clercq schilderde in de realistisch impressionistische trant en belandde vanaf 1904 vaak te Mol. In 1907 nam hij deel aan de tentoonstelling te Mol met zes werken. Als één van de meest fervente Kempen-schilders en trouwe klant van Hotel "du Duc de Brabant" mag Alfons De Clercq een quasi-Mollenaar genoemd worden. Tussen 1902 en 1914 verbleef hij jaarlijks geruime tijd in Mol of Dessel. Aan de Academie van Antwerpen (1894 –

1900) was hij o.a. leerling van J. Coosemans. Hoewel onlosmakelijk met de Molse Schilderskolonie verbonden, was hij ook werkzaam in Tervuren en Dendermonde. Alfons De Clercq reisde ook naar Nederland, Frankrijk en Duitsland. Zes van zijn schilderijen sierden in 1907 de wanden van de gemeenteschool: Zandweg te Moll – Oude watermolen te Moll – Het Schriek – Zicht te Sluys – Dreef te Gompel – Maangezicht.

Marktplaats te Mol met 'Hotel du Duc de Brabant' (bron: <https://declercqalfons.wordpress.com>)

Het "Hotel du Duc de Brabant" te Mol was van de familie Knaeps en werd veelvuldig gefrequenteerd door kunstenaars en schilders die te Mol verbleven. Onder hen waren er: Willem Bataille, Mevr. Van Rompa-Zenke, Alfons De Clercq en Jakob Smits.

Alfons maakte zich nadien los van alle academische strekkingen en koos een eigen genre. Zijn voorkeur ging uit naar het landschap, hij vond het heerlijk in de Kempen, zijn geboorteplaats. Hij schilderde vooral te Postel, Dessel en Mol. Daarna Sint-Job in 't Goor, Mechelen, Antwerpen en Brugge. Hij hield menige tentoonstellingen sinds 1898. Hij bezat zelf nog enige goede schilderijen van kunstvrienden met wie hij zijn schilderijen ruilde, o.m. van zijn nicht Louise Coupé, Kurt Peiser, Joseph Coosemans, Jozef Posenae e.a.

Dreef te Mol-Gompel; een zomeravond te Sint-Job in 't Goor en ven te Sint-Job
(bron: <https://declercqalfons.wordpress.com>)

Alfons De Clercq aan de schildersezels in de Boerenstraat te Mol-Sluis
(bron: <https://declercqalfons.wordpress.com>)

Alfons De Clercq, "Zondagochtend" (<https://declercqalfons.wordpress.com>)

Via het Emile van Dorenmuseum in Genk vinden we volgend verhaal, uit de reeks "Geendagzonderkunst", over Alfons De Clercq terug:

"... Joseph De Mey (1873-1903) was een leerling van Joseph Coosemans, aan het Nationaal Hoger Instituut voor Schone Kunsten van 1896 tot 1900. Het eerste jaar van zijn opleiding al belandde hij in het spoor van zijn leermeester in Genk. De neogotische Sint-Martinuskerk in het dorpscentrum maakte vaak onderdeel uit van zijn Genkse landschappen.

Jos De Mey begon zijn studies in Antwerpen samen met Alfons de Clercq. Twee jaar later, in 1898, krijgen ze gezelschap van Armand Maclot. Samen trokken ze regelmatig naar Genk om de heidelandschappen te konterfeiten.

Alfons De Clercq en Jozef Ponsenaer (bron: <https://declercqalfons.wordpress.com>)

Maclot schreef in 1948 de volgende herinnering neer: "Fons en Jef hielden van zwemmen. Aan de Molenweier kwam toen nog geen mens; behalve de schilders. Gendarmen waren er nog onbekend. Ze zouden dus gaan zwemmen. Ja, maar ze hadden geen badpak en grote Jef, die heel vroom was, zou voor geen geld in de wereld... Fons vond toch iets voor Jef, waar, dat hebben wij nooit geweten: een vrouwenbroek in rode flanel. Fons had veel plezier gezien de moeite die Jef had om de broek toe te knopen over zijn dikke buik en... ze zwommen. Jef was zijn buik aan 't warmen in de deugddoende zonnestralen toen Fons opeens bemerkte dat het water rondom Jef roodachtig werd. Zonder na te denken riep hij hem toe: 'Jef, gij bloedt'. Jef keek verschrikt rond, zag het rode water ook en hij ging van het danig verschieten naar onder als een steen van 108 kg. Gelukkig was Jef een goede zwemmer. Hij kwam dan ook spuwend weldra terug boven en zag dat hij hoegenaamd geen bloedverlies had..." En zo ging de tijd snel voorbij in die gelukkige dagen. In de monografie over Armand Maclot vinden we volgend citaat over Alfons De Clercq terug:

"... Fons was een Antwerpenaar, klein van gestalte, maar kolossaal gespierd: een echte acrobaat. Fons schilderde gemakkelijk, wel wat al te gemakkelijk en was een beetje gebeten geweest toen professor Coosemans hem eens had gezegd: gij maakt 'schäp met verkesköp' (schapen met varkenskoppen). Fons had twee plezieren: schilderen en grappen maken. De grappen hadden dikwijls de bovenhand ..."

Bronvermelding

S.De Clercq (kleindochter van Jules De Clercq – neef van kunstschilder Alfons De Clercq en broer van kunstschilder Pieter-Jan De Clercq)

Stadsarchief Turnhout

<https://declercqalfons.wordpress.com>

Lief en Leed

Onze deelneming betuigen wij bij het overlijden van:

Anja Van Gestel, echtgenote van Eric Van Hees, overleden te Edegem (UZA) op 5 september 2022

Hilda Lambrechts, weduwe van Sylvester Lemmens, overleden te Arendonk op 20 oktober 2022

Jeanne Van Der Steen, weduwe van Jos Buyckx, overleden te Poppel op 20 oktober 2022

Lisette Verachtert, weduwe van Marcel Gulickx, overleden te Turnhout op 2 november 2022

Louis Mercelis, weduwnaar van Cecile Van der Voort, overleden te Ravels 19 november 2022

Philippe, Charles, Marie Ridder Van Havre, echtgenoot van Jonkvrouw Anne-Françoise de Henin de Boussu Walcourt, overleden te Wijnegem op 19 november 2022. Hij was in Weelde bekend als de Heer van de Overheide.

Wij feliciteren met hun Platinum huwelijksjubileum

Emiel en Maria Willems-Van Loon uit Turnhout, 70 jaar getrouwd op 19 november 2022,

(Wegens de privacywetgeving en de daarbij horende GDPR-regelgeving kunnen wij enkel nog publiceren wat ons wordt toevertrouwd. Daarom verzoeken wij u ons de aankondigingen door te sturen per e-mail: voorzitter@nicolaus-poppelius.be of briefje aan: Nicolaus Poppelius, Dorp 64, 2382 Ravels-Poppel)

**Heemkunde- en Erfgoedvereniging
Nicolaus Poppelius
vzw**

BESTUUR:

Voorzitter:	Luc Andries, Pastoor Coolsstraat 15, 2382 Ravels	0474 97 17 27
Secretaris:	Rina van der Vloet, Mierdsedijk 70, 2382 Ravels	014 655588
Penningmeester:	Ries van der Linden, Tilburgseweg 75, 2382 Ravels	014 478066
Leden:	Andre Van Gils, Steenweg op Weelde 118, 2382 Ravels	014 656893
	Bas Van Haeren, Deenakkers 1, 2381 Ravels	014 699126
	Mieke Van Hauteghem, Schatrijt 2, 2382 Ravels	014 687332
	Marinus Willems, Weeldestraat 154, 2381 Ravels	014 655728
	Cis Vissers, Lindenlaan 8, 2382 Ravels	014 656750
	Harry Vrijzen, Eikenlaan 15, 2382 Ravels	014 656420
	Jose Schlappi, Klein Goorbleek 2, 2382 Ravels	014 659958
	Paul Van Baelen, Straatakkers 4, 2381 Ravels	014 657315
	Frank Konings, Lindenlaan 2, 2382 Ravels	014 715374

REDACTIEADRES:

Bas Van Haeren, Deenakkers 1, 2381 Weelde, 014 699126

redactie@nicolaus-poppelius.be

Voor informatie in verband met de inhoud van dit tijdschrift,
de vormgeving of verschenen teksten kunt u steeds terecht op het redactieadres.

Wenst u een tekst of een idee voor publicatie aan te bieden, dan kunt u dit ook doen via een bestuurslid.
(Iedere auteur is verantwoordelijk voor de ingestuurde werken.)

CONTACTGEGEVENS:

Adres: Heemkunde- en Erfgoedvereniging Nicolaus Poppelius vzw, Dorp 64, 2382 Ravels-Poppel

Bankrelatie:

Rekeningnummer: 733-3522204-67

IBAN: BE93 7333 5222 0467

BIC code: KREDBEBB

Museum: Museum Aan de Grens (MAG) "'t Kaske", Dorp 64 te 2382 Poppel,
is open elke tweede zondag van de maand van 14u. tot 17 uur.

In december, januari en februari is het museum gesloten.

Wel zijn er gans het jaar **geleide bezoeken** mogelijk na afspraak, gelieve minstens **één maand vooraf te reserveren**.

Groepsbezoeken kunnen aangevraagd worden via het reserveringsformulier
dat u kunt vinden op onze website.

Aanvragen kunnen natuurlijk ook gedaan worden per brief (zie hierboven voor het adres).

Archief- en Documentatiecentrum: Bredaseweg 46, 2381 Weelde-Station

Te bezoeken na afspraak: voorzitter@nicolaus-poppelius.be

Website: <https://nicolaus-poppelius.be>

Facebook: www.facebook.com/NicolausPoppelius.MuseumAandeGrens

QR-code Facebookpagina

Vlaanderen
verbeelding werkt

